

বিদ্যালয়ৰ নেতৃত্ব

Transforming teaching-learning process:
developing an effective learning culture
in your school

শিকন-শিক্ষণ প্ৰক্ৰিয়াৰ ৰূপান্তৰ : আপোনাৰ বিদ্যালয়ত ফলপ্ৰসূ
শিক্ষাৰ পৰিবেশ গঠন

Teacher Education
through School-based
Support in India
www.TESS-India.edu.in

অনুবাদ আৰু অভিযোজন : ৰাজ্যিক শিক্ষা গৱেষণা আৰু প্ৰশিক্ষণ পৰিষদ, অসম

<http://creativecommons.org/licenses/>

এই স্কুল লিডাৰবিশিষ্ট অ'ই আৰ (মুত্ত শৈক্ষিক সম্পদ) হৈছে Tess Indiaৰ 20টা গোটৰ অন্যতম, যাৰদ্বাৰা বিদ্যালয়ৰ প্ৰধান শিক্ষকসকলে নিজৰ বুজাশক্তি আৰু দক্ষতাৰ বিকাশ ঘটাই শিক্ষণ আৰু শিকনৰো উন্নতি কৰিব পাৰে। এই গোটটোত অনুশীলন অতি প্ৰয়োজনীয় আৰু কৰ্মীবৃন্দ শিক্ষাৰ্থী তথা অন্যান্য সকলেও ইয়াত সহযোগ কৰিব। এইবোৰ ফলপ্ৰসু বিদ্যালয়ৰ সন্দৰ্ভত কৰা গৱেষণা আৰু পাঠ্যত্ৰ মিক অধ্যয়নৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল।

নিৰ্দিষ্ট গোট অধ্যয়নৰ কোনো নিৰ্দেশনা নাই যদিও স্কুল লিডাৰবিশিষ্ট গোটটোই বিষয়টো অধ্যয়ন তথা শিক্ষণ-শিকণৰ উপযুক্ত কাৰ্যব্যৱস্থাৰ যোগান ধৰে। আপোনালোকে গোটটো অধ্যয়নৰ বাবে বিশেষ বিষয়বস্তুৰ সহায় ল'ব পাৰে। নেচনেল কলেজ অৱ স্কুল লিডাৰবিশিষ্ট পাঠ্যত্ৰ মিক পৰিকাঠামোৰ সৈতে সংঘৰদ্ধ এই গোটটোৰ মূল দিশ হ'ল : স্কুল লিডাৰবিশিষ্ট ইয়াৰ প্ৰভাৱ (ক) নিজা নিয়ন্ত্ৰণ আৰু বিকাশ, (খ) শিক্ষণ-শিকন পদ্ধতিৰ পৰিৱৰ্তন, (গ) অংশীদাৰিত্ব বৃদ্ধি। বাকীবোৰে কোনো বিশেষ গুৰুত্ব আৰোপ নকৰাকৈ নতুনত্বৰ সন্ধান কৰে।

এই গোটটো প্ৰধান শিক্ষকসকলে নিজা অধ্যয়ন অথবা শিক্ষণ আঁচনিৰ অংশ হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰে। শিক্ষণ আঁচনিৰ অংশ হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰে। আনহাতে তেওঁলোকে ব্যক্তিগত শিক্ষণ দিনলিপিৰ ব্যৱস্থা কৰি তাৰপৰা হোৱা অভিজ্ঞতা আনৰ সৈতে ভাগ বতৰা কৰি লাভান্বিত কৰিব পাৰে। ইয়াত ব্যৱহৃত স্কুল লিডাৰ বাক্যাংশই প্ৰধান শিক্ষক, অধ্যক্ষ, সহকাৰী শিক্ষক অথবা বিদ্যালয়ৰ নেতৃত্ব বহনকাৰীৰ দৰে দায়ৱদ্ধ ব্যক্তি ক বুজাইছে।

ভিডিঅ' সম্পদ **Video resources**

Tess Indiaৰ স্কুল লিডাৰবিশিষ্ট ভাৰতীয় বিদ্যালয়ৰ প্ৰধানসকলৰ বাৰ্তালাপৰ ভিডিঅ' কৰি সেইবোৰ বিদ্যালয়ৰ শিক্ষণ আৰু শিকণৰ পৰিৱৰ্তন তথা উন্নতিত অবিহণা যোগাইছে। এই প্ৰচেষ্টাৰে তেওঁলোকে নিজৰ নিজৰ দক্ষতাৰ প্ৰমাণ কৰিবলৈ উৎসাহিত হ'ব। এইবোৰে শিক্ষকসকলক পাঠ্যপুথিৰ গোটভিত্তিক শিক্ষা প্ৰদানৰ বাবে উদগনি যোগাব, অৱশ্যে এইবোৰ ব্যৱহাৰ কৰাটো অপৰিহাৰ্য নহয়।

Tess Indiaৰ ৱেবচাইট <http://www.tess-india.edu.in>ৰ পৰা ডাউনলোড কৰি অথবা অনলাইনতে এই ভিডিঅ'সমূহ প্ৰত্যক্ষ কৰিব পাৰি। নতুবা চিডি আৰু মেম'ৰী কাৰ্ডটো ভিডিঅ'সমূহ লৈ চাব পাৰি।

Tess India প্ৰকল্পৰ বিষয়ে

ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ সহযোগিতা বৃদ্ধিৰ বাবে বিদ্যালয়ৰ কৰ্তৃত্বশীল ব্যক্তিৰ সমৰ্থনত মুত্ত শৈক্ষিক সম্পদ ব্যৱহাৰ কৰি শ্ৰেণীকোঠাত প্ৰাথমিক আৰু উচ্চ শাখাৰ শিক্ষকৰ অনুশীলনৰ অভ্যাসৰ উন্নতি ঘটোৱাটোৱেই Tess Indiaৰ লক্ষ্য।

ভাষা, বিজ্ঞান আৰু গণিতসহ বিদ্যালয়ৰ পাঠ্যপুথিৰ লগতে 105 Tess India বিষয়ৰ মুত্ত শৈক্ষিক সম্পদসমূহ শিক্ষকক যোগান ধৰা হয়। তেওঁলোকে শিক্ষকসকলক এনে কাম কাজৰ সুবিধা প্ৰদান কৰিব যাতে আন শিক্ষকে একেটা বিষয় শিকাওতে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে লাভ কৰা জ্ঞান তথা বোধশক্তি তুলনামূলকভাৱে উন্নত হ'ব।

Tess Indiaৰ সকলো মুত্ত শৈক্ষিক সম্পদ ভাৰতীয় তথা আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় লিখকৰ দ্বাৰা সামগ্ৰিকভাৱে লিখা, য'ত ভাৰতীয় পাঠ্যত্ৰ ম আৰু সূচীপত্ৰ অনলাইনত (<http://www.tess-india.edu.in>) উপলব্ধ। মুত্ত শৈক্ষিক সম্পদসমূহ বিভিন্ন পৰ্যায়ত উপলব্ধ আৰু প্ৰত্যেক অংশগ্ৰহণকাৰীৰ বাবে ই উপযুক্ত।

Tess India ইংলেণ্ড চৰকাৰৰ দ্বাৰা ব্যয়সম্বলিত আৰু ইংলেণ্ড মুত্ত বিদ্যালয়ৰ অধীনৰ।

Version 2.0 SL12v1

Assam

Except for third party materials and oottherwise stated, this content is made availabbe under a Creative Commons Attribution-ShareAlike licecennce: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>

TESS-India is led by The Open University UK and funded by UK aid from the UK government

এই গোটত কি আছে (What this unit is about)

এই গোটটোত এখন বিদ্যালয়ৰ সংস্কৃতিৰ ওপৰত প্ৰভাৱ পেলোৱা মাত্ৰা আৰু কাৰকসমূহ সন্দৰ্ভত আপুনি জানিব পাৰিব। বিদ্যালয় সংস্কৃতি হ'ল সামূহিক মূল্যবোধ, ধাৰণা আৰু বিবাস। অংশীদাৰী পাঠ্যক্ৰম, শিক্ষা নীতি, সম্পদ, অনুষ্ঠানৰ ব্যৱস্থাপক আৰু আন্তৰ্গাঁথনি এই সকলোবোৰ ইটোৰ লগত সিটো সম্পৰ্কিত। সকলো বিদ্যালয়েই এটা সমুদায়ক কেন্দ্ৰ কৰি প্ৰতিষ্ঠিত আৰু ইয়াৰ মূল্যবোধত সেই সমুদায়টোৰ প্ৰভাৱ যথেষ্ট থাকে।

এখন বিদ্যালয়ৰ গ্ৰৌণ হিচাপে বিদ্যালয় সংস্কৃতিক গণ্য কৰা হয় (Pollard and Triggs, 1997)। ধৰ্ম, পৰম্পৰাগত কাম-কাজ, প্ৰতীক, গল্প তথা যাৱতীয় অন্যান্য দিশসমূহক লৈয়ে বিদ্যালয় সংস্কৃতি গঠন হয়। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে নজনাকৈয়ে এই দিশবোৰৰ সৈতে একাত্ম হৈ পৰে, যিটো বিদ্যালয়খনৰ সংস্কৃতিৰ লগতে শিকনত প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰে।

চিত্ৰ ১- বিদ্যালয় সংস্কৃতিয়ে শিকনত প্ৰভাৱিত কৰে।

বিদ্যালয় এখনৰ সংস্কৃতিৰ ধাৰণা সলনি কৰাটো তাৎক্ষণিকভাৱে কেতিয়াও সম্ভৱ নহয়। যি ব্যৱস্থাই হাতত নলওক কিয় ইয়াৰ ফল পাবলৈ কেইবামাহ অথবা বছৰৰ প্ৰয়োজন হ'ব পাৰে। পূৰ্বৰ বাহাল থকা সংস্কৃতি তথা সংস্থাপিত আচৰণ এনেধৰণে খাপ খাই থাকে যে দীৰ্ঘকালীন ব্যৱস্থাপন শৃংখলিত পৰিৱৰ্তন ব্যৱস্থা বৃদ্ধি কৰিও বাস্তৱক্ষেত্ৰত দেখাটো বিৰল হৈ পৰে, যদিও আপুনি বিদ্যালয়ৰ সংস্কৃতিৰ প্ৰতি সজাগ তথাপি ইয়াৰ পৰিৱৰ্তন অনাৰ ক্ষেত্ৰত আৰু ফলপ্ৰসূ শিকনৰ বিকাশ ঘটোৱাত ই আপোনাৰ দক্ষতাত প্ৰভাৱ পেলাব। এই গোটটোৱে আপোনাক শিকন সংস্কৃতিৰ আৰম্ভণি ঘটোৱা আৰু আপোনাৰ বিদ্যালয়ৰ নেতৃত্ব বহনকাৰী সন্দৰ্ভত ভাবিবলৈ সহায় কৰিব।

শিকনৰ দিনলিপি (Learning Diary)

এইটো গোটত কাম কৰাৰ বেলিকা আপুনি শিকন দিনলিপিত টোকা লিখি ৰাখিব, য'ত আপোনাৰ চিন্তাধাৰা আৰু পৰিকল্পনা একে ঠাইতে গোট খাই থাকে। সম্ভৱতঃ আপুনি ইতিমধ্যে আৰম্ভ কৰিছে।

ইয়াত আপুনি অকলেই কাম কৰিব পাৰে, কিন্তু যদিহে আন বিদ্যালয়ৰ নেতৃত্ব বহনকাৰীৰ সৈতে আলোচনা কৰাৰ অভ্যাস কৰে, তেন্তে অধিক শিকিব পাৰিব। তেওঁ আপোনাৰ সহকৰ্মী অথবা ইতিমধ্যে গাড় সম্পৰ্ক গঢ়ি তোলা বন্ধুও হ'ব পাৰে। এই প্ৰচেষ্টাটো সু-সংঘবদ্ধ অথবা আনুষ্ঠানিকভাৱেও হ'ব পাৰে। দীৰ্ঘকালীন শিকন আৰু বিকাশৰ মাপকাঠীৰ লগতে শিকন দিনলিপিৰ টোকাই এনে ধৰণৰ সভা-সমিতিত আপোনাক সহায় কৰিব পাৰে।

বিদ্যালয়ৰ মুৰব্বীয়ে গোটটোৰ পৰা কি শিকিব (What school leaders can learn in this unit)

- বিদ্যালয় সংস্কৃতি কি আৰু শিকনত ই কেনেদৰে প্ৰভাৱ পেলায়।
- আপোনাৰ বিদ্যালয়ত এই সংস্কৃতিৰ পৰিচয় দিয়া আৰম্ভ হয়।

- আপোনাৰ বিদ্যালয়ৰ শিকনৰ বাবে ধনাত্মক সংস্কৃতি ভাগ-বতৰাৰ কিছুমান কৌশলৰ বিকাশ ঘটোৱা।

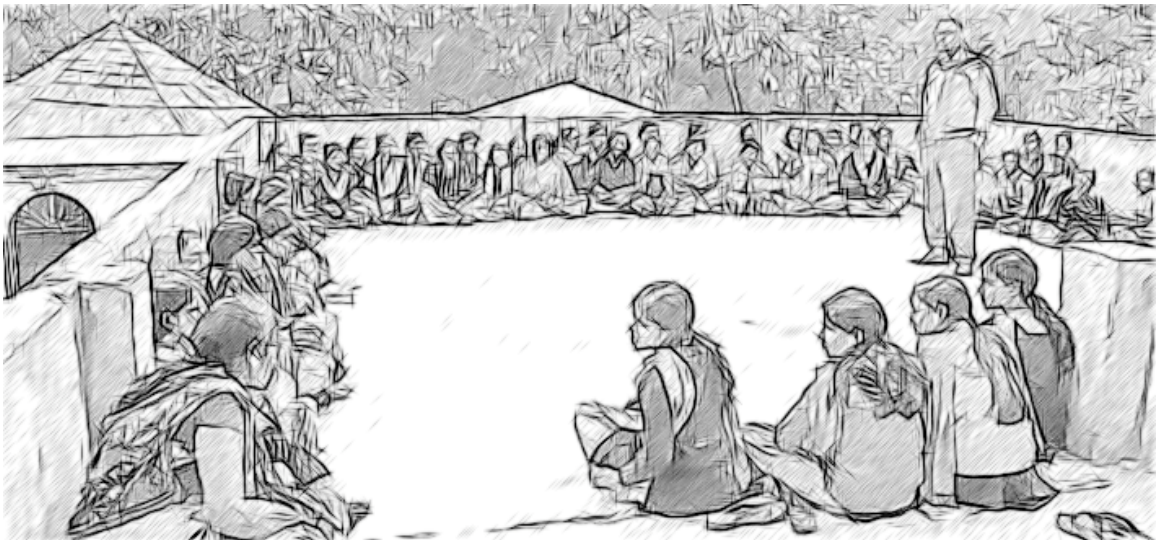
1 বিদ্যালয় সংস্কৃতি কি আৰু ই শিকনত কেনেদৰে প্ৰভাৱ পেলায়? (1 What is school culture and how does it impact on learning?)

এখন বিদ্যালয়ত ধনাত্মক সংস্কৃতিৰ ভাগ-বতৰা কৰাটোৱে ফলপ্ৰসূ শিকন ব্যৱস্থাৰ বিকাশৰ বাবে কি কি দিশত অধিক গুৰুত্ব প্ৰদান কৰিব লাগে তাকে নিৰ্দেশ কৰে। ই সজাগতাৰে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীলৈ ইয়াৰ মূল্যবোধ প্ৰেৰণ কৰে। যদিও শিক্ষাৰ্থীৰ শিকন আৰু সাফল্য অৰ্জনত সামূহিক সজাগতা আৰু কাম-কাজ, সংস্কৃতিয়ে ধনাত্মক ভূমিকা পালন কৰে, তথাপি ৰাজহুৱা অনুষ্ঠানত সফলতাৰ উদ্‌যাপন তথা শিক্ষকতা, ছাত্ৰ-ছাত্ৰী আৰু অংশীদাৰী লোকৰ শিক্ষা সংস্কাৰ তথা বিকাশৰ বাবে বৃহৎ গণতান্ত্ৰিক পদ্ধতিৰ দৰে কিছুমান কাম-কাজেও ইয়াত যথেষ্ট প্ৰভাৱিত কৰা দেখা যায়।

যেতিয়া এইবোৰ সুস্থিৰ হয়, আইন, নীতি তথা নেতৃত্ব সলনি হোৱাৰ প্ৰভাৱত সংস্কৃতিয়ে গতিশীল ৰূপ পায়। সেয়েহে এইক্ষেত্ৰত বিদ্যালয়ৰ নেতৃত্ব বহনকাৰীসকল সজাগ হৈ থাকিব লাগে, যাতে বিদ্যালয়ৰ সংস্কৃতিৰ পৰিৱৰ্তনত প্ৰভাৱ পেলাব পৰা কোনো কাৰকে গা কৰি নুঠে, যাৰবাবে শিকন আৰু সাফল্যত ক্ষতিশংকাৰ সৃষ্টি নহয়। সংস্কৃতি সমৰ্থিত শিক্ষাৰ্থীৰ সাফল্য নিশ্চিত কৰাত বিদ্যালয়ৰ নেতৃত্ব বহনকাৰীয়ে যে এক গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰে সেয়া গৱেষকসকলে দেখুৱাই আহিছে (Mac Neil et al, 2009)। কিন্তু Bulachএ চিনাক্ত কৰা (2001) মতে কোনো বিদ্যালয়ৰ সংস্কৃতিৰ পৰিৱৰ্তন কৰিব খুজিলে বিদ্যালয় প্ৰধান অথবা নেতৃত্ববহনকাৰীয়ে পূৰ্বৰ সংস্কৃতিৰ বিষয়ে অৱগত কৰাবই লাগিব।

বহল দৃষ্টিভংগীত ধনাত্মক বিদ্যালয় সংস্কৃতি সন্দৰ্ভত এনেধৰণে ক'ব পাৰি (Character Education Partnership, 2001)

- সামাজিক পৰিৱেশ, য'ত নিৰাপদ আৰু সু-শৃংখলিত অৱস্থা শিক্ষাৰ্থীয়ে উন্নত আদৰ্শ তথা মূল্যবোধৰ লগতে তেওঁলোকৰ মনত আপোন আপোন এক ভাবৰ উদয় হয়, এইবোৰে তেওঁলোকৰ নৈতিকতাৰ বিকাশত সহায় কৰে।
- বৌদ্ধিক পৰিৱেশ, য'ত বিদ্যালয়ৰ সকলো শিক্ষাৰ্থীয়ে নিজৰ শ্ৰেণীকোঠাত সমৰ্থন লাভ কৰাৰ লগতে আটাইতকৈ ভালখিনি কৰিবলৈ নিজৰ কৰ্মৰ প্ৰত্যাহ্বান হিচাপে গ্ৰহণ কৰে।
- নীতি-নিয়ম, য'ত উচ্চ মানবিশিষ্ট শিকন আৰু আচৰণৰ বাবে বিদ্যালয়ৰ সকলোকে বিচাৰ কৰা হয়।
- পৰম্পৰা আৰু ৰুটিনে বিদ্যালয়ৰ পাঠ্যক্ৰমিক আৰু সামাজিক মানক সন্মান জনাই এক সুকীয়া মূল্যবোধ সৃষ্টি কৰে।
- বিদ্যালয়ৰ দায়িত্বৰ ভাগ-বতৰা, সমস্যা সমাধানত শিক্ষক-কৰ্মচাৰী-শিক্ষাৰ্থীৰ সহযোগিতাই ইয়াৰ পৰিৱেশ আৰু স্বাভাৱিক জীৱন নিৰ্বাহতো প্ৰভাৱ পেলায়।
- শিক্ষাৰ্থীৰ শিকন আৰু চৰিত্ৰ গঠনত অধিক ফলপ্ৰসূ হোৱাকৈ তেওঁলোকৰ পিতৃ-মাতৃৰ সৈতে যোগসূত্ৰ ৰক্ষা কৰা।
- সম্পৰ্ক আৰু আচৰণৰ মান নিৰূপণ কৰি উন্নত সংস্কৃতি আৰু নৃ-গোষ্ঠীয় অনুশীলন পৰিৱেশ সৃষ্টি কৰা।

চিত্ৰ-২ আপোনাৰ বিদ্যালয়ত ধনাত্মক বিদ্যালয় সংস্কৃতি আছেনে?

এই সততাই এখন বিদ্যালয়ৰ পাঠ্যত্ৰ মিক তথা সামাজিক দুয়োটা দিশেই সামৰি লয়। বিদ্যালয়ত শিক্ষার্থীসকল নিৰাপদে থকা-শুনাৰ পৰিৱেশ কৰিলেও পূৰ্বৰ মূল কথাকেইটাৰ প্ৰত্যক্ষ প্ৰভাৱ পৰে। ৰাষ্ট্ৰীয় পাঠ্যত্ৰ ম পৰিকাঠামোৱে এটি শিশুক সংস্কৃতিৰান, সামাজিকীকৰণ, আত্ম-সহিষ্ণু, সম্পদশালী, শান্তিপ্ৰিয় আৰু স্বাস্থ্যৱান কৰি তোলাত বিদ্যালয়ৰ প্ৰধান ভূমিকা আছে বুলি স্বীকৃতি প্ৰদান কৰে (2005.P.35)।

ৰাষ্ট্ৰীয় পাঠ্যত্ৰ ম পৰিকাঠামোৱে সংস্কৃতিৰ দীৰ্ঘকালীন সজাগতা সন্দৰ্ভত স্পষ্টভাৱে উল্লেখ কৰিছে আৰু ইয়াৰ বিকাশৰ প্ৰভাৱ শিশুৰ গাত আপোনা-আপুনি পৰে, যাৰবাবে গণতান্ত্ৰিক দেশৰ আদৰ্শ ব্যক্তিৰ কাম-কাজত অনুপ্ৰাণিত হৈ ইয়াৰ সংৰক্ষণ আৰু অংশগ্ৰহণত উৎসাহী হয়। ইয়াত বিশেষভাৱে উল্লিখিত গুৰুত্বপূৰ্ণ দিশবোৰ হ'ল

- সংস্কৃতি পঠন।
- সংস্কৃতিৰ নতুন সংযোজন, আগ্ৰহ আৰু ব্যৱহাৰিক অনুশীলন।
- শিক্ষার্থীসকলক 'শিকাৰু' হিচাপে বিবেচনা কৰা আৰু প্ৰত্যেক শিক্ষার্থীক তেওঁলোকৰ দক্ষতা আৰু আগ্ৰহৰ প্ৰতি উদগনি যোগাবলৈ এক পৰিৱেশৰ সৃষ্টি কৰা।
- ইজনে-সিজনৰ লগত গঢ়ি তোলা সম্পৰ্ক, শিক্ষকৰ গাভীৰ্যতা, প্ৰস্থিতি আৰু মূল্যবোধ যে বিদ্যালয়ৰ সংস্কৃতিৰ অন্তৰ্গত সেই সন্দৰ্ভত জনোৱা।

শেহতীয়াভাৱে প্ৰণয়ন কৰা শিক্ষাৰ অধিকাৰ আইন-২০০৯ ১৭ ধাৰা অনুসৰি বিদ্যালয়ৰ ধনাত্মক সংস্কৃতিত এইদৰে উল্লেখ কৰিছে যে এতিয়াৰে পৰা কোনো শিশুকে বিদ্যালয়ত শাৰীৰিক আৰু মানসিক শান্তি প্ৰদান কৰিব নোৱাৰিব। ইয়াৰ লগতে বিদ্যালয় কৰ্তৃপক্ষক এইটোও নিৰ্দেশনা দিয়া হৈছে যাতে সকলো শিক্ষার্থীয়ে চাপমুগ্ধ হৈ, বন্ধুত্বপূৰ্ণভাৱে, নীতি-নিয়ম মানি চলা আৰু শিক্ষক-শিক্ষার্থীৰ সম্পৰ্কৰ উন্নতি ঘটোৱাৰ ব্যৱস্থা কৰে। তদুপৰি সকলো শিশুৰে সামগ্ৰিক বিকাশত বিদ্যালয় কৰ্তৃপক্ষই গুৰুত্ব আৰোপ কৰে, সেই বিষয়েও অৱলোকন কৰিছে।

বিদ্যালয়ৰ ধনাত্মক সংস্কৃতিৰ প্ৰতিষ্ঠা, আৰ্হি, ইয়াৰ দৃষ্টিভংগীৰ ভাগ-বতৰা কৰাৰ পূৰ্বে এখন বিদ্যালয়ত বিভিন্ন ধাৰণাই ত্ৰি য়া কৰিব সেইটো দিশত বিবেচনা কৰাটোও অতি প্ৰয়োজন। (কাৰ্য্য ৰয়ে) আপোনাক বিদ্যালয় সংস্কৃতি সন্দৰ্ভত জনাত সহায় কৰিব। **(Character Education Partnership)**

ত্ৰি য়া-কলাপ 1 : ধনাত্মক বিদ্যালয় সংস্কৃতিৰ উদাহৰণবোৰ চিনাক্ত কৰণ কৰা

(Activity 1: Identifying examples of positive school culture)

বিদ্যালয় সংস্কৃতিৰ CEP সংজ্ঞাৰ ওপৰত উল্লিখিত বিন্দু ৭ টা পুনৰ চাওক। এই পইণ্টবোৰৰ প্ৰত্যেকৰে দুটাকৈ উদাহৰণ যিবোৰ আপোনাৰ বিদ্যালয়ত প্ৰতিফলিত হয়, তাক আপোনাৰ দিনলিপি লিপিবদ্ধ কৰক। আপুনি তালিকাভুক্ত কৰা উদাহৰণবোৰে শিক্ষার্থীৰ শিকনত কেনেকৈ ধনাত্মক ত্ৰি য়া কৰে তাক নিৰীক্ষণ কৰক। আপোনাৰ মনত স্বাভাৱিকতে অভিজ্ঞতাৰ পৰা এনে উদাহৰণ অংকিত হ'ব আৰু এইবোৰ অনুশীলন কৰি আপুনি বিদ্যালয়ত কাৰ্য্যকৰী কৰাৰ বাবে অনুপ্ৰাণিত হ'ব। আপুনি লক্ষ্য কৰিব পাৰে, যেতিয়া সকলো শিক্ষকে শ্ৰেণীকোঠাত প্ৰৱেশৰ লগে লগে সুপ্ৰভাত অথবা তেনেধৰণৰ স্বাগতম জনায়, তেতিয়া শ্ৰেণীকোঠাটোত অলপ হ'লেও এক পৰিৱৰ্তন আহে।

১ নং কাৰ্য্যৰ বাবে আপুনি ভবা উদাহৰণবোৰ বস্তুনিষ্ঠ আৰু বিশেষ ধৰণৰ। তালিকা ৰত উল্লিখিত ধাৰণাবোৰে ব্যৱহাৰিক উপাদানৰ বিশাল পৰিসৰ সন্দৰ্ভত ভাবিবলৈ সহায় কৰিব আৰু এইবোৰে বিদ্যালয় সংস্কৃতিত অৰিহণা যোগাবই।

তালিকা ১ : বিদ্যালয় সংস্কৃতিৰ উদাহৰণ

বিদ্যালয় সংস্কৃতিৰ সংজ্ঞা	উদাহৰণ
সামাজিক পৰিৱেশ	শিক্ষার্থীৰ কাম-কাজৰ প্ৰদৰ্শন। প্ৰত্যেক শ্ৰেণীকোঠাত প্ৰৱেশৰ সময়ত শিক্ষার্থীক অভিনন্দন জনোৱা। প্ৰয়োজন বিশেষে শিক্ষার্থীসকলক আৱেগিক সমৰ্থন আগবঢ়োৱা। নিৰাপদ পৰিৱেশ, আৰামদায়ক শিকন পৰিৱেশ, যেনে- সহনীয় উষ্ণতা, শিক্ষকৰ সকলো কথা শুনি পোৱা তথা আৰামেৰে বহাৰ সুবিধা কৰা। কৰ্মচাৰী তথা শিক্ষকবৃন্দই কোনো গোট অথবা শিক্ষার্থীক অগ্ৰাধিকাৰ নিদি সকলোকে সমানে গুৰুত্ব দিব লাগে। শিক্ষার্থীসকলে পৰিয়াল অথবা তেওঁলোকৰ সক্ষমতা যিয়েই নহওক সকলোকে উচিত সন্মান আৰু মূল্য দিব লাগে।
বৌদ্ধিক পৰিৱেশ	শিক্ষার্থীসকলৰ কৃতকাৰ্যতা সৰুকৈ (পাঠৰ মাজতে অভিনন্দন) অথবা বৃহৎ অনুষ্ঠানৰ জৰিয়তে উদ্‌যাপন কৰা (স্থানীয় বাসিন্দাৰ উপস্থিতিত প্ৰমাণ-পত্ৰ অথবা পুৰস্কাৰ প্ৰদান কৰি)। শিকনৰ লক্ষ্য নিৰ্ধাৰণ কৰা, যাতে তেওঁলোকৰ প্ৰয়োজনীয়তা আৰু প্ৰকৃত প্ৰত্যাহ্বান গ্ৰহণ কৰিব পাৰে। প্ৰ. মূল্যায়ন, অনুসন্ধান তথা তদন্তৰ দৃষ্টিভংগীৰে শিকন।
নীতি-নিয়ম	শিক্ষার্থীৰ সৈতে যৌথভাৱে আচৰণ নীতিৰ বিকাশ ঘটোৱা আৰু সেইবোৰ সকলো শ্ৰেণীকোঠাত প্ৰদৰ্শন কৰা। বিদ্যালয় পৰিচালনা কমিটিৰ সদস্য আৰু শিক্ষাগুৰুসকলৰ উপস্থিতিত বিদ্যালয়ত সভা অথবা আন মাধ্যমেৰে আচৰণ নীতি সন্দৰ্ভত আলোচনা কৰা। সকলো কৰ্মচাৰীয়ে আচৰণ নীতি ধাৰাবাহিকভাৱে ব্যৱহাৰ কৰিছে নে নাই সেইটো নিশ্চিত কৰা।
পৰম্পৰা আৰু ৰুটিন	প্ৰত্যেক সভাতে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ বিদ্যালয় অথবা ঘৰুৱা জীৱনৰ কৃতকাৰ্যতাক উদ্‌যাপনৰ সময় উলিয়াওক। কৰ্মচাৰী আৰু বিদ্যালয় পৰিচালনা কমিটিৰ বিষয়ববীয়াসকলক সকলো পৰিকল্পনা আয়োজিত সভা-সমিতিত উপস্থিত থাকি বিদ্যালয়ৰ বিভিন্ন কাৰ্যসূচী (ত্ৰীড়া, সংগীত, পুৰস্কাৰ বিতৰণ, অনুদান)ত ভাগ লোৱাৰ লগতে ছাত্ৰ-ছাত্ৰী আৰু বিদ্যালয়ৰ সমুদায়ক সমৰ্থন আগবঢ়াওক।
কৰ্মচাৰী আৰু শিক্ষার্থীক সুযোগ	প্ৰত্যেক সপ্তাহতে কৰ্মচাৰী অথবা শিক্ষার্থীয়ে বিদ্যালয়ৰ নেতৃত্ব বহনকাৰীক বিনা অনুমতিতে লগ ধৰাৰ সুযোগ দিয়ক। বিদ্যালয় শিক্ষার্থী অথবা পৰিষদৰ বিকাশ ঘটাই কোনো বিশেষ ইচ্ছা সন্দৰ্ভত কৰ্মচাৰীৰে আলোচনাত বহাৰ সুযোগ দিয়ক। শিক্ষার্থীসকলক কোনো বিষয় অথবা ক'ৰ নাইবা বৰ্ষটোত কি অভিজ্ঞতা আহৰণ কৰিলে তাৰ মূল্যায়ন

	কৰি অধিক উন্নতিত সহায় কৰক।
পিতৃ-মাতৃৰ সৈতে জড়িত হোৱা	অভিভাৱকৰ সৈতে আলোচনা কৰিব পৰা এটা গোট গঠন কৰক যাতে তেওঁলোকে যিকোনো ধৰণৰ বিষয় সন্দৰ্ভত আপোনাক অথবা আন কৰ্মচাৰীক ব্যস্ত কৰিব পাৰে। 2009ৰ শিক্ষাৰ অধিকাৰ আইনৰ অধীনত বিদ্যালয় পৰিচালনা সমিতিত অভিভাৱকক অন্তৰ্ভুক্ত কৰাটো বাধ্যতামূলক। পিতৃ-মাতৃক তেওঁলোকৰ ল'ৰা-ছোৱালীৰ উন্নতি, বিদ্যালয় পাঠ্যক্ৰম আৰু শিক্ষাৰ্থীৰ কৃতকাৰ্যতাৰ নিয়মিত তথ্য যোগান ধৰক।
বিদ্যালয় সংস্কৃতিৰ সংজ্ঞা	উদাহৰণ
সম্পৰ্ক আৰু আচৰণৰ বিচাৰ	শিক্ষাৰ্থীয়ে শিক্ষকক সৌজন্যমূলক 'Please' আৰু 'Thank You', 'Sir/Madam' ক'ব আৰু শিক্ষকেও হুবহু সন্তোষ জনাব। সকলো শিক্ষাৰ্থীৰ নিজা ভাষাৰ মূল্য আৰু যথোচিত সন্মান জনাব। সকলো পৰ্যায়তে সক্ষম আৰু বিশেষভাৱে সক্ষমসকলৰ মাজত ব্যৱধান নৰখাকৈ সমাযোজন কৰাওক। প্ৰত্যেককে শিকাৰ হিচাপে ইজনে-সিজনক সন্মান জনাব। (যেনে-ইজনে সিজনৰ কথা শুনক, সকলো বিষয় নম্ৰভাৱে আৰু বিবেচনাৰে ভাগ-বতৰা কৰাওক)।

বিদ্যালয় সংস্কৃতিৰ বহুমুখী চৰিত্ৰ বুলিলে এইটো স্পষ্ট হোৱা উচিত যে যথেষ্টসংখ্যক শিক্ষাৰ্থী অথবা কৰ্মচাৰীয়েহে বিদ্যালয়ৰ শিকন প্ৰক্ৰিয়াত প্ৰভাৱিত কৰে। বিদ্যালয়ৰ প্ৰধান হিচাপে আপুনি এইটো লক্ষ্য ৰাখিব লাগিব যে কেনেকৈ বিদ্যালয়খনৰ বিকাশৰ বাবে কৰ্মচাৰী, শিক্ষাৰ্থী অথবা অংশীদাৰীৰ সৈতে সু-সম্পৰ্ক ৰাখিব পৰা যায়।

ত্ৰি য়া-কলাপ 2 : নেতৃত্ব বহনকাৰীৰ ধৰণ (Activity 2: Leadership styles)

ৰাষ্ট্ৰীয় পাঠ্যক্ৰম পৰিকাঠামোৰ দ্বাৰা চিনাক্তকৃত আৰু চি ই পিৰ নিৰ্ধাৰণ আৰু সংস্কৃতিৰ সংজ্ঞাই কেৱল বিদ্যালয়ৰ কাম-কাজকে প্ৰতিষ্ঠা নকৰে, ই উভয়ৰে সম্পৰ্ককো নিৰ্দেশ কৰে। পৰৱৰ্তী কাম-কাজবোৰে আপোনাক বিদ্যালয় সংস্কৃতিত নেতৃত্ব বহনকাৰীৰ বিভিন্নধৰণৰ প্ৰভাৱ সম্পৰ্কে বিবেচনা কৰাত সহায় কৰিব।

তালিকা ২ : নেতৃত্ব বহনকাৰীৰ ধৰণ

		সম্পৰ্কভিত্তিক নেতা	
		উচ্চ	নিম্ন
টাস্কভিত্তিক নেতা	শি	বিদ্যালয় প্ৰধানগৰাকী তেওঁৰ সহযোগী আৰু শিক্ষাৰ্থীৰ উন্নয়ন আৰু বিকাশৰ প্ৰতি অতি আগ্ৰহী। তেওঁ মাজে-সময়ে শ্ৰেণীকোঠাত সোমাই শিকন আৰু শিক্ষণৰ আদৰ্শগত অনুশীলন কৰোৱাৰ লগতে শিক্ষাৰ্থীসকলক সমৰ্থন আগবঢ়ায়। তেওঁ কৰ্মত গভীৰ মনোযোগ দিয়াৰ লগতে সেয়া ভালদৰে আৰু সময়মতে কৰে আৰু যিকোনো সিদ্ধান্ত লোৱাত কৰ্মচাৰী তথা শিক্ষাৰ্থীক জড়িত কৰাটো নিশ্চিত কৰে। সকলোৱে অনুভৱ কৰে যে বিদ্যালয় প্ৰধানগৰাকীয়ে তেওঁলোকৰ ভালৰ কাৰণে সকলো সম্ভৱপৰ সমৰ্থন আগবঢ়ায়।	বিদ্যালয়ৰ প্ৰধানগৰাকীয়ে সকলো কাম নিয়াৰিকৈ আৰু ভালদৰে সময়মতে কৰাৰ ক্ষেত্ৰত অধিক গুৰুত্ব প্ৰদান কৰিব। তেওঁ অনুভৱ কৰে যে কৰ্মচাৰী আৰু শিক্ষাৰ্থীক দিয়া সিদ্ধান্তবোৰ গ্ৰহণযোগ্য হয় নে নহয় সেয়া পৰীক্ষা কৰাটো সময়ৰ অপব্যৱহাৰ। যদি শিক্ষক শ্ৰেণীকোঠাত প্ৰৱেশ কৰে প্ৰধান শিক্ষকে তেওঁক তদাৰক কৰাৰ সলনি সমৰ্থনেৰে আগুৱাই নিয়াত গুৰুত্ব দিয়ক। যদি কোনো শিক্ষকে পাঠদান কৰাত সমস্যা হয়, তেনে ক্ষেত্ৰত পাঠটো শিকোৱাৰ দায়িত্ব ল'ব। সকলোৱে তেতিয়া নিজৰ শ্ৰেষ্ঠত্বখিনি দাঙি ধৰাৰ চেষ্টা কৰিব।
	প্ৰ	প্ৰধানগৰাকীয়ে কৰ্মচাৰী আৰু শিক্ষাৰ্থীৰ সৈতে সামাজিকভাৱে সময় অতিবাহিত কৰিবলৈ অধিক আগ্ৰহী। কোনো ক্ষেত্ৰত জটিলতাৰ সন্মুখীন হ'লে কৰ্মচাৰীৰ সৈতে আলোচনা কৰি সহানুভূতিৰে কামটো সমাধা কৰা প্ৰয়োজন। তেওঁ সবিশেষ নজনা কৈয়ে এটা মতত উপনীত হৈ কাম সম্পূৰ্ণ কৰে। সকলোৱে অনুভৱ কৰে যে প্ৰধানগৰাকীয়ে তেওঁলোকক ভাল পায়।	বিদ্যালয় প্ৰধানগৰাকীয়ে শিক্ষক আৰু শিক্ষাৰ্থীৰ উন্নতি আৰু বিকাশৰ দিশলৈ গুৰুত্ব নিদি মাথোঁ কাম সম্পাদন হোৱাটোতহে গুৰুত্ব দিয়ে। সীমিত সামাজিক কামবোৰ সমাধা কৰে। প্ৰত্যেকেই অনুভৱ কৰে যে প্ৰধানগৰাকীয়ে তেওঁলোকৰ সক্ষমতা সন্দৰ্ভত একো নাজানে।

অৱশ্যে পৃথক বিদ্যালয় প্ৰধানক এই কাম-কাজবোৰ বুজাত অসুবিধাহে সৃষ্টি কৰে। বাস্তৱ ক্ষেত্ৰত টাস্ক আৰু সম্পৰ্ক ভিত্তিত ৰেখাই এটা স্পেকট্ৰামক প্ৰতিনিধিত্ব কৰে, যিটো দুই নম্বৰ ৱালিকাত বৰ্ণনা কৰা চৰিত্ৰসমূহ কমসংখ্যক মানুহৰ ক্ষেত্ৰতহে প্ৰতিফলিত হয়। যদিওবা চাৰিটা ধৰণৰ নেতৃত্বৰ ক্ষেত্ৰত বিদ্যালয় সংস্কৃতিৰ বৰ্ণনাৰ উদাহৰণসমূহৰ পৰোক্ষ ব্যাখ্যা প্ৰতিফলিত হয়, এইবোৰ এক নম্বৰ বিৱৰণত ব্যাখ্যা কৰা হৈছে।

বিষয় অধ্যয়ন 1 : পৃথক ধৰণৰ চাৰি বিদ্যালয় প্ৰধান

(Case Study 1: Four school leaders with different styles)

শ্ৰীমতী দাইলা গাপো

শ্ৰীমতী দাইলা গাপো অভিভাৱকসকলৰ অতি সন্মানীয়, যিগৰাকী নিজৰ জনসংযোগৰ ধৰণ আৰু বিদ্যালয়ৰ বিভিন্ন তথ্য সন্দৰ্ভত নিয়মিতভাৱে অভিভাৱকক আমন্ত্ৰণ জনোৱা কাম-কাজৰ বাবে কেৱল প্ৰশংসাৰ যোগ্যই নহয়, বিদ্যালয় সন্দৰ্ভত কোনো ধৰণৰ পৰিৱৰ্তন কৰাৰ ক্ষেত্ৰত সকলোৰে মতামত গ্ৰহণ কৰাৰ বাবেও আদৰ্শৰ পাত্ৰ। অভিভাৱকসকলৰ ল'ৰা-ছোৱালীবোৰে পূৰ্বতে বিদ্যালয়ত কোনো শৃংখলাবদ্ধতা নথকা সন্দৰ্ভত প্ৰায়েই ঘৰত অভিযোগ কৰিছিল যে একাংশ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে পাঠ গ্ৰহণত বাধা জন্মায়।

শ্ৰীমতী দাইলা গাপোৱে আৰম্ভ কৰা বিদ্যালয় পৰিৱৰ্তনৰ জৰিয়তে এই ব্যৱস্থাৰ উন্নতি ঘটে আৰু ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলক শ্ৰেণী কোঠা পৰিৱৰ্তনৰ সময়ত কৰিড'ৰত শৃংখলাবদ্ধতা বজাই ৰখাৰ দায়িত্ব দিয়ে। তেওঁ কেৱল আটাইতকৈ সক্ষম ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক এই ভূমিকা পালন কৰাৰ বাবেই দিয়া নাই, ছাত্ৰ আৰু ছাত্ৰী উভয়ৰে, বিভিন্ন সামাজিক গোট আৰু কঠোৰ পৰিশ্ৰমেৰে যুঁজ কৰা ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰো তত্ত্বাবধান লোৱাৰ বাবে দায়িত্ব দিয়ে। তেওঁ বিদ্যালয়ৰ সকলো ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ নাম জানে আৰু সহকৰ্মীসকলৰো তত্ত্বাবধান লয়। যাৰবাবে তেওঁ কোনো এটা ভাল কাম কৰাৰ ক্ষেত্ৰত ব্যক্তিগতভাৱে সকলোকে সমৰ্থন কৰিব পাৰে। ফলস্বৰূপে সহকৰ্মী আৰু শিক্ষাৰ্থীসকলে শ্ৰীমতী বালাসুৱমণিয়ামক যিকোনো বিষয় উত্থাপন আৰু সহায়ৰ বাবে ক'ব পৰা হ'ল। কাৰণ তেওঁৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰী আৰু সহকৰ্মীসকলৰ সক্ষমতা সন্দৰ্ভত বিধাস থকাৰ লগতে শিক্ষাৰ্থী আৰু সহকৰ্মীয়েও তেওঁক কেতিয়াও হতাশ নকৰে।

শ্ৰীমতী দাইলা গাপো উচ্চ টাঙ্ক বা উচ্চ সম্পৰ্কভিত্তিক কৰ্মপদ্ধতিৰ উদাহৰণ।

শ্ৰীমতী দাশগুপ্তা

শ্ৰীমতী দাশগুপ্তা কৰ্মস্পৃহা থকা এগৰাকী সচেতন বিদ্যালয় প্ৰধান, যিগৰাকীয়ে সকলো সমস্যা দায়বদ্ধতাৰে সম্পন্ন কৰে। তেওঁ জানে যে যদিহে কোনো এটা কাম ভালদৰে সম্পন্ন কৰিব লাগে, তেন্তে তেওঁ নিজেই কৰিব লাগিব। বিদ্যালয় এখন কেনেদৰে পৰিচালনা কৰিব লাগে, কেনেকৈ শিক্ষাৰ্থীয়ে শিক্ষা গ্ৰহণ কৰিব লাগে আৰু কেনেকৈ শিক্ষকে শিকাব লাগে সেই সন্দৰ্ভত শ্ৰীমতী দাশগুপ্তাই ভালদৰে জানে। যদিও সহকৰ্মী শিক্ষকসকলে শিক্ষানুষ্ঠানৰ লগতে তেওঁ কঠোৰ শ্ৰমক সন্মান কৰে তথাপি সহকৰ্মীসকলৰ মনত শ্ৰীমতী দাশগুপ্তাই সমৰ্থন নকৰাৰ দৰে ভাব জাগ্ৰত হয়। একাংশই কয় যে শ্ৰীমতী দাশগুপ্তাই সহকৰ্মীসকলক বিধাসত নলয়। কৰ্মচাৰীৰ বৈঠকতো শ্ৰীমতী দাশগুপ্তাই পৰামৰ্শ আৰু নিৰ্দেশ দিয়ে; আন শিক্ষকৰ ধাৰণা অথবা বিকল্প পৰামৰ্শ কোনো কামত নাহে।

শ্ৰেণীকোঠাত শিক্ষাৰ্থীৰ অভিজ্ঞতা বেলেগ বেলেগ হোৱাৰ দৰে শিক্ষকসকলৰ ভিতৰতো সকলো প্ৰণোদিত কৰিব পৰা বিধৰ নহয় আৰু শ্ৰীমতী দাশগুপ্তাই দুৰৈৰ পৰা বিষয়টো পৰ্যবেক্ষণ কৰি থাকে যদিও কোনোও তেওঁক ব্যক্তিগত মনোযোগৰ বাবে একো ক'ব নোৱাৰে।

শ্ৰীমতী দাশগুপ্তাই উচ্চ টাঙ্ক বা নিম্ন সম্পৰ্কভিত্তিক কৰ্মপদ্ধতিৰ উদাহৰণ।

শ্ৰীমতী দলৈ

শ্ৰীমতী দলৈয়ে বিদ্যালয় সন্দৰ্ভত সকলোৰে মতামত গ্ৰহণ কৰাৰ ক্ষেত্ৰত সদায় সজাগ। অভিভাৱকৰ মতামতৰ প্ৰত্যুত্তৰ দিয়া অথবা ওচৰ-চুবুৰীয়াৰ অভিযোগৰ বিপৰীতে মতামত দিয়াৰ ক্ষেত্ৰত তেওঁ মাজে-সময়ে অস্থিত ভোগে। তেওঁ স্থানীয় কোনো শিক্ষা বিষয়ই ভ্ৰমণ কৰিব আহিলে গোটেই দিশবোৰ আগতীয়াকৈ জনাই দিয়ে আৰু শিক্ষা বিষয়াগৰাকীয়েও এইবোৰ পুৰণি আৰু জৰাজীৰ্ণ বুলি মন্তব্য দিয়ে। শ্ৰীমতী দলৈয়ে প্ৰত্যেক শিক্ষকে নতুন প্ৰদৰ্শনৰ অগ্ৰাধিকাৰ দিবলৈ পৰামৰ্শ দিয়ে যদিও বিষয়াগৰাকীয়ে কোনো পৰিৱৰ্তন দেখা নোপোৱাৰ লগতে হতাশ হয়।

শ্ৰীমতী দলৈয়ে কৰ্মচাৰী আৰু বিদ্যালয়ৰ পৰিচালনা সমিতিৰ দাবী ওফৰাই পেলোৱাৰ লগতে কোনো পৰাজয় মানি নলয় আৰু এইক্ষেত্ৰত কৰ্মচাৰীসকলে যিকোনো অনুগ্ৰহ বিচাৰিবলৈ টান পায়। (যদিহে ইজনাৰ লগত সিজনৰ সংঘাত হৈ থাকে, তেন্তে এয়াও অসম্ভৱ)। কেতিয়াবা তেওঁ অনুভৱ কৰে যে শিক্ষাদান অথবা নিৰীক্ষণ আৰু প্ৰতিবেদন প্ৰস্তুত কৰাতকৈ গোটেই দিনটো মানুহৰ লগত আলোচনা কৰাটোৱেই উত্তম।

তেওঁৰ শিক্ষাৰ্থীসকলৰ বাবে দয়া আৰু কৰুণা জাগে, সেইবাবেই সকলো সময়তে তেওঁ শিক্ষাৰ্থীসকলৰ সমস্যা সমাধানৰ হকে

সাধ্যানুসৰি চেষ্টা কৰে। কিন্তু দুখীয়া পৰিয়ালৰ ল'ৰা-ছোৱালী তথা বিদ্যালয়ৰ সীমিত সুবিধাৰে তেওঁ কোনোধৰণৰ পৰিৱৰ্তন কৰিব নোৱাৰে বুলি অনুভৱ কৰে।

শ্ৰীমতী দলৈ নিম্ন টাক্স বা উচ্চ সম্পৰ্কভিত্তিক কৰ্মপদ্ধতিৰ উদাহৰণ।

শ্ৰী মগৰ

শ্ৰী মগৰে ভাবে যে তেওঁ এখন ভাল বিদ্যালয় চলাই আছে। সেয়েহে গোটেই দিনটো বহি নকটাই নিয়মিতভাৱে শ্ৰেণীকোঠাত প্ৰৱেশ কৰে আৰু শিক্ষকসকলক যিকোনো ধৰণৰ প্ৰশ্ন সোধে। কৰ্মচাৰীসকলৰ বৈঠক আহ্বান কৰিবলৈ তেওঁৰ সময়ৰ অভাৱ অথবা আহ্বান কৰিলেও মাজে-সময়ে অন্তিম মুহূৰ্তত বাতিল কৰে। কৰ্মচাৰীসকলেও দায়িত্বসহকাৰে কৰ্তব্য পালন কৰে আৰু কোনো সমস্যাৰ সন্মুখীন হ'লে আলোচনাৰ মাধ্যমত সমাধা কৰে। বহুতে এই কথাটোত অসন্তুষ্ট হয় আৰু শ্ৰী মগৰৰ অধিক সহায়ৰ আশা কৰে। কৰ্মচাৰীসকলৰ মাজতে এই বিষয়টো আলোচনা হয় আৰু অৱশেষত উপলব্ধি কৰে যে শ্ৰী মগৰে অধিকাংশ কৰ্মচাৰীৰে নামটোকে নাজানে।

শিক্ষার্থীসকলৰ অধিকাংশ অধ্যয়তে ধাৰণা স্পষ্ট আৰু প্ৰণোদিত নহয়। বহু শিক্ষক আছে যিসকলে অধ্যায়বোৰৰ সুন্দৰ উপস্থাপন কৰিব পাৰে, কিন্তু মাজে-সময়ে অধ্যায়বোৰ নিৰ্বোধ আৰু পুনৰাবৃত্তি হৈ থাকে।

শ্ৰী মগৰে DIET আৰু SCERTৰ পৰা সংযোগ আৰু নিৰ্দেশনা লাভ কৰিছে যদিও আনক কেনেদৰে সহায় কৰিব লাগে সেই সন্দৰ্ভত নিশ্চিত নহয়। তদুপৰি শিক্ষার্থীসকলৰ দক্ষতা সন্দৰ্ভতো তেওঁৰ ধাৰণা নাই।

শ্ৰী মগৰ নিম্ন টাক্স বা নিম্ন সম্পৰ্কভিত্তিক কৰ্মপদ্ধতিৰ উদাহৰণ।

এখন বিদ্যালয়ৰ সংস্কৃতি স্বাভাৱিকভাৱে প্ৰকাশিত হোৱাটো ধাৰণা কৰিলে এইক্ষেত্ৰত প্ৰধানগৰাকীৰ প্ৰভাৱকে মনলৈ আহে। এইক্ষেত্ৰত বিদ্যালয় সংস্কৃতিত আপোনাৰ ভূমিকা কেনেদৰে প্ৰতিফলিত হয় তাকো গুৰুত্ব দিয়া দৰকাৰ। বিদ্যালয়ৰ সংস্কৃতি প্ৰতিষ্ঠাত সহায় হোৱাৰ ক্ষেত্ৰত 'আমি কি কৰিছো' ধাৰণাতকৈ 'আমি কেনেকৈ কৰিছো' ধাৰণা জাগ্ৰত কৰিলে বেছি ফলপ্ৰসূ হয়। পৰৱৰ্তী কাৰ্যই মুৰব্বী হিচাপে আপোনাৰ কাম-কাজত সহায় কৰিব আৰু এইবোৰ বিদ্যালয় সংস্কৃতিত কাৰ্যকৰী হ'ব।

ত্ৰি য়া-কলাপ 3 : বিদ্যালয়ত সংস্কৃতি নিৰ্দ্ধাৰণত মুৰব্বীৰ ভূমিকা

(Activity 3: The role of leadership in determining school culture)

কাৰ্য সম্পাদন কৰিব পৰা দুজন মুৰব্বীৰ বিষয়ে ভাবক। উদাহৰণস্বৰূপে তেওঁ শিক্ষকৰ অনুশীলন উন্নয়ন, বিদ্যালয়ৰ নীতি-নিয়ম সলনি কৰিব পৰা। পাঠ্যক্ৰম সলনি কৰিব পৰা অথবা শ্ৰেণীকোঠাত ছাত্ৰীৰ অংশগ্ৰহণ বৃদ্ধি আৰু অধিক ফলপ্ৰসূ কৰাত বিশেষ ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰিব পাৰে। আপোনাৰ শিকন দিনলিপি ব্যৱহাৰ কৰক আৰু নিম্ন লিখিত পইণ্টকেইটাৰ প্ৰতিত্ৰি য়া লিপিবদ্ধ কৰক।

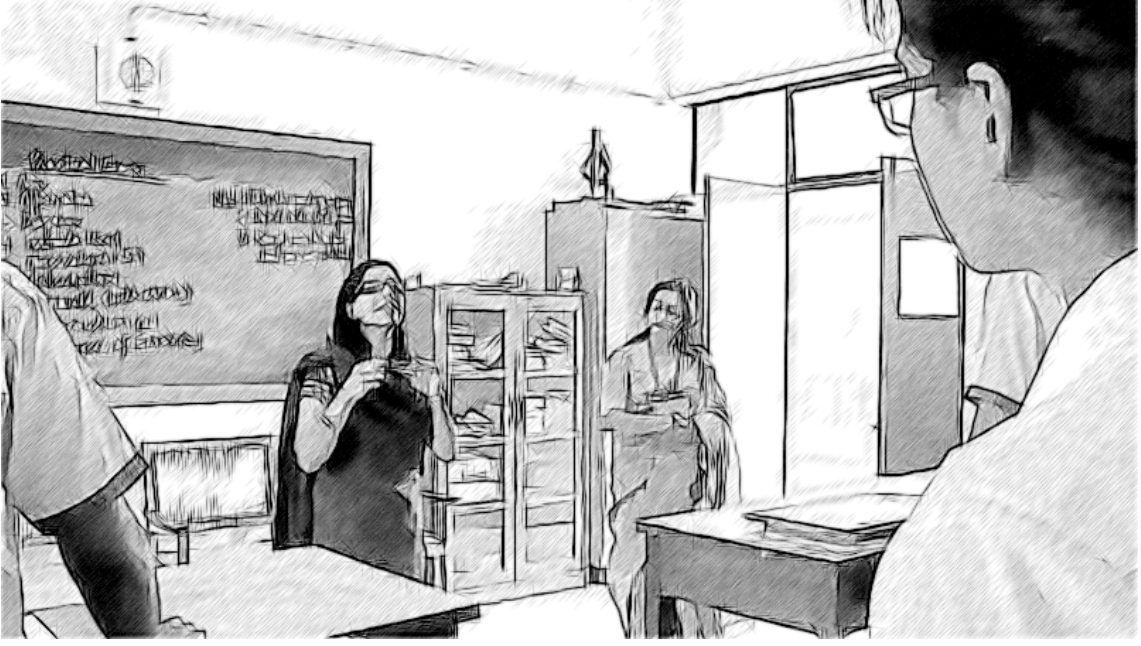
- আপুনি ভবা দুয়োটা উদাহৰণতে আপোনাৰ দৃষ্টিভংগী প্ৰতিফলিত কৰক। আপুনি লোৱা দৃষ্টিভংগীত কি কি চৰিত্ৰ পৰিস্ফুট হৈছে? এই দৃষ্টিভংগীত নিৰ্দিষ্ট কাৰণ দেখা পাইছেনে?
- প্ৰতিটো দৃশ্যপট বিদ্যালয়ৰ সৈতে জড়িত লোকসকলৰ ওপৰতো নিৰ্ভৰশীল (অভিভাৱক, কৰ্মচাৰী, শিক্ষার্থী, অন্যান্য অংশীদাৰী)। আপোনাৰ দৃষ্টিভংগীৰ পৰা তেওঁলোকে বিদ্যালয় সংস্কৃতি সন্দৰ্ভত কি জ্ঞান লাভ কৰিব বুলি অনুভৱ কৰে।

আলোচনা Discussion

এই দৃশ্যপটত কোন জড়িত হৈ আছে সেই চৰিত্ৰটো চিনাক্ত কৰি উলিওৱাটো আপোনাৰ বাবে প্ৰত্যাহ্বানস্বৰূপ। উদাহৰণস্বৰূপে, আপুনি ভাবিব পাৰে যে আপুনি মুত্তভাৱে প্ৰদৰ্শন কৰিলে, কিন্তু বাকীসকলৰ নিয়োগৰ সময়ত অভিজ্ঞতাৰে আপোনাক পৰামৰ্শহে দিব। সমান্তৰালভাৱে ইয়াতো কিছুমান নিৰ্দিষ্ট কাৰকে গোটেই দৃশ্যপটকে প্ৰত্যাহ্বানস্বৰূপ কৰি তোলে। যদিহে তাৎক্ষণিক পৰিৱৰ্তনৰ বাবে হেঁচা প্ৰদান কৰা হয়, তেন্তে পাৰস্পৰিক সহযোগিতাৰ অভাৱ হ'ব পাৰে। যিকি নহওক বিদ্যালয়ত প্ৰতিষ্ঠা কৰিব লগা সংস্কৃতি সন্দৰ্ভত বাকীসকলে আপোনাৰ নেতৃত্বক কেনেদৰে ব্যাখ্যা কৰে সেয়া বিবেচনা কৰক। নিম্নলিখিত দিশবোৰ সন্দৰ্ভত নিজকে প্ৰশ্ন কৰক।

- এই বিষয়টো সন্দৰ্ভত ব্যৱস্থা গ্ৰহণৰ বেলিকা মই কি ধৰণৰ বাৰ্তালাপ আৰু কাৰ্যকলাপ, আৰ্হি গ্ৰহণ কৰিছো?
- মই কৰা কাম আৰু বাৰ্তালাপৰ পৰা আনে কি বাৰ্তা লাভ কৰিব?
- বিদ্যালয় সংস্কৃতি প্ৰতিষ্ঠা আৰু সবলীকৰণে কি বিষয়ত সুযোগ দিব যিটো আমি সৃষ্টি কৰিব বিচাৰো?

যদি আপুনি নিজকে সক্ষম বুলি ভাবে, তেন্তে আপোনাৰ নেতৃত্ব সন্দৰ্ভত বেলেগে কি উপলব্ধি কৰিছে তাৰ মতামত বিচাৰক। এইবোৰে আপোনাৰ বিশ্বাস বৃদ্ধি কৰিব আৰু ওপৰোক্ত প্ৰাৱলীসমূহ কোনো এজন কৰ্মচাৰীৰ সৈতে ভাগ-বতৰা কৰি তেওঁলোকক আপোনাৰ বিশ্বাস, নম্ৰতা আৰু সমৰ্থনমূলক নীতিৰ আভাস দিব পাৰে।

চিত্ৰ- 3 : টাঙ্ক-সম্পৰ্কভিত্তিক বিদ্যালয় প্ৰধান।

3 আপোনাৰ বিদ্যালয়ৰ সংস্কৃতি চিনাক্ত কৰণ আৰু ব্যাখ্যা (3 Identifying and analysing the culture in your school)

বিদ্যালয়সমূহত ধনাত্মক অংশীদাৰী সংস্কৃতি থকাটো প্ৰয়োজন। আপোনাৰ বিদ্যালয় সংস্কৃতিয়ে শিক্ষাৰ্থীৰ শিকনত সমৰ্থন কৰে নে নকৰে তাক মূল্যায়ন কৰিবলৈ আপুনি প্ৰথমে শিক্ষাৰ্থীৰ সৈতে একেলগে বিদ্যালয় সংস্কৃতিক বুজাৰ লগতে তাৰ সংজ্ঞা ভালদৰে জনা দৰকাৰ। এই অংশীদাৰী সংস্কৃতিয়ে আপোনাৰ বিদ্যালয়খনৰ সামগ্ৰিক দিশ সন্দৰ্ভত জনাত সহায়ক হ'ব আৰু আপুনি উন্নতি কৰিব লগা দিশবোৰতো চিনাক্ত কৰিব পাৰিব।

এই সময়ছোৱাত আপুনি এটা কথা আৱিষ্কাৰ কৰিব পাৰিব যে শিক্ষাৰ্থীসকলে বিদ্যালয়ত প্ৰৱৰ্তিত সংস্কৃতিৰ প্ৰভাৱত নে সংস্কৃতি অবিহনে সফলতা লাভ কৰিছে। আপোনাৰ নেতৃত্ব অধিক ফলপ্ৰসূ হোৱাকৈ বিদ্যালয় সংস্কৃতিক সূক্ষ্ম দৃষ্টিৰে সেইবোৰ বোধগম্য আৰু নিৰ্দিষ্ট লক্ষ্যত উপনীত হ'বলৈ এক পৰিৱৰ্তন অনা উচিত।

বিদ্যালয় সংস্কৃতিত ঘূৰে ধৰিলে অংশীদাৰীৰ সৈতে আলোচনা কৰি ইয়াৰ উন্নতিৰ বাবে এনেধৰণে কাম কৰিব যিটো বিচৰা ধৰণে লক্ষ্যত উপনীত হ'ব আৰু সংস্কৃতিও পৰিস্ফুট হৈ পৰিব। সকলো সময়তে আপুনি নিশ্চিত কৰিব লাগিব যে দীৰ্ঘকালীন সময়তো বিদ্যালয়ৰ সংস্কৃতিত কোনো প্ৰভাৱ নপৰে। ইয়াৰ প্ৰভাৱ কেতিয়াবা মাহ অথবা বছৰ ধৰি থাকে।

আপোনাৰ বিদ্যালয়ৰ সংস্কৃতি সন্দৰ্ভত কৰ্মচাৰী, শিক্ষাৰ্থী আৰু অংশীদাৰৰ সৈতে হোৱা স্বাভাৱিক, নম্ৰ আৰু অন্বেষণমূলক কথোপকথন আৰু তেওঁলোক কেনেদৰে নিয়োজিত হৈ থাকে বিচাৰ কৰক। এয়া বৰ্তমান বৰ্তি থকা কথোপকথন অথবা পৰিৱেশতকৈ স্বাভাৱিকতে বেলেগ ধৰণৰ। বিদ্যালয় সংস্কৃতিৰ অন্বেষণৰ বাবে কৰ্মচাৰীসকলৰ সৈতে সহযোগিতাবে আগবাঢ়িবলৈ যদি আপুনি এক পৰিৱেশৰ সৃষ্টি কৰিব বিচাৰে, তেন্তে আপুনি নিম্নলিখিত দিশত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিব লাগিব।

- **শুনাৰ মান :** যেতিয়া সাক্ষ্যৰ থুপ খায়, বিচলিত নহৈ আগ্ৰহ প্ৰকাশ কৰিব লাগে। মুখৰ অংগী-ভংগী আৰু মৌখিক প্ৰতিব্ৰি যাই বেলেগকো নম্ৰ হ'বলৈ প্ৰেৰিত কৰিব পাৰে।
- **এক নিৰাপদ পৰিৱেশৰ সৃষ্টি কৰক** যাতে আপোনাৰ কৰ্মচাৰীসকলে কিয় তেওঁলোকে এইদৰে প্ৰকৃততে ভাবে তাৰ ভাগ-বতৰা কৰিব পাৰে : লক্ষ্য স্পষ্ট কৰক-বিদ্যালয় সংস্কৃতি বুজি পাওক, এইটোৱেই ইতিবাচক আৰু বিদ্যালয়ৰ ভৱিষ্যতৰ লক্ষ্যত উপনীত হোৱাত সমৰ্থন কৰাত নিশ্চিত কৰক।
- **বিদ্যালয়ৰ অনুশীলন কাৰ্যত বাধা জন্মোৱাৰ পৰা বিৰত থকা :** প্ৰশংসা আৰু অসম্মতিৰ উদাহৰণ তথা সাক্ষ্যৰ মতামত। আনকি সভা-সমিতি, বৈঠক আৰু প্ৰশিক্ষণ কাৰ্যসূচীৰ সম্বোধন আৰু মতামত গ্ৰহণৰ পৰাও বিৰত থাকক।

ভিডিঅ' : বিদ্যালয়ৰ নেতৃত্ব - তোমাৰ বিদ্যালয়ৰ বিষয়ে জনা (Video: School Leadership – Knowing your school)

ত্ৰি য়া-কলাপ 4 : চলিত বিদ্যালয়ৰ সাক্ষ্য সংগ্ৰহ (Activity 4: Gathering evidence of the current school culture)

আপোনাৰ বিদ্যালয়ৰ উন্নতিৰ হকে কাম কৰিবলৈ আগ্ৰহ কৰা কৰ্মচাৰীসকলক চিনাক্ত কৰক। সুযোগৰ প্ৰসাৰতাৰ সাক্ষ্য সংগ্ৰহ কৰিব পৰা আৰু বিদ্যালয়ৰ সংস্কৃতিত ইয়াৰ প্ৰতিফলন হোৱাকৈ চিনাক্ত কৰক। ইয়াৰ ভিতৰতঃ

- বিদ্যালয়ৰ দুৱাৰমুখত উপস্থিত হৈ বিদ্যালয়লৈ প্ৰৱেশ কৰাৰ সময়ত কৰ্মচাৰী আৰু শিক্ষাৰ্থীৰ আচৰণ অনুসৰণ কৰা।
- একেলগে বিদ্যালয়ৰ চৌহদৰ চাৰিওফালে ঘূৰি কেনেদৰে বিদ্যালয় গৃহটো সজাইছে প্ৰত্যক্ষ কৰক।
- কেনেদৰে বৈঠক পৰিচালনা কৰিছে নিৰীক্ষণ কৰক।
- একাংশ শিক্ষাৰ্থীক অনুসৰণ কৰি শ্ৰেণীকোঠাত কেনেদৰে প্ৰৱেশ অথবা নিজকে খাপ খুৱাই লৈছে নিৰীক্ষণ কৰক।
- শিক্ষক আৰু শিক্ষাৰ্থীয়ে কেনেদৰে ইজনে-সিজনক অভিবাদন জনাইছে লক্ষ্য কৰক।
- বিদ্যালয়ৰ নীতি-নিয়মবোৰ কেনেদৰে পালন কৰা হৈছে মূল্যায়ন কৰক।
- শিক্ষকসকলৰ দিনটোৰ প্ৰথমটো ক্লাছ কেনেদৰে আৰম্ভ হয় লক্ষ্য কৰক।
- কৰ্মচাৰী-শিক্ষাৰ্থী আৰু অভিভাৱকৰ মাজৰ পৰিসৰ তথা বিদ্যালয়ৰ সংস্কৃতি সন্দৰ্ভত তেওঁলোকৰ মতামত লওক।
- সংগ্ৰহ কৰা সাক্ষ্যত আপোনাৰ কৰ্মচাৰীসকল কেনেদৰে প্ৰতিফলিত হৈছে লক্ষ্য কৰক।

সংগ্ৰহ কৰা সাক্ষ্যসমূহৰ সৈতে কিছুসময় অতিবাহিত কৰাৰ পাছত আপোনাৰ কৰ্মচাৰীসকলক প্ৰতিফলিত হ'ব পৰাকৈ অলপ সুযোগ দিয়ক। আপুনি ইতিমধ্যে আৱিষ্কাৰ কৰা বিদ্যালয় সংস্কৃতি আৰু শিক্ষাৰ্থীৰ শিকনত ইয়াৰ শক্তিশালী প্ৰভাৱ সন্দৰ্ভত কৰ্মচাৰীসকলৰ সৈতে আলোচনা কৰক আৰু তেওঁলোকক মনোযোগেৰে শুনিবৰ বাবে আহ্বান কৰক। আপোনালোকৰ কথোপকথনে বিদ্যালয় সংস্কৃতিৰ এটা গঠনমূলক বৈশিষ্ট্য সৃষ্টি কৰিব পাৰে, যিবোৰ ইতিমধ্যে উল্লেখ কৰা হৈছে (CEP, 2010)।

- সামাজিক পৰিৱেশ।
- বৌদ্ধিক পৰিৱেশ।
- নিয়ম-নীতি।
- পৰম্পৰা আৰু ৰুটিন।
- কৰ্মচাৰী আৰু শিক্ষাৰ্থীক সুযোগ।

- অভিভাৱকৰ সৈতে ফলপ্ৰসূভাৱে কাম কৰাৰ উপায়।
- সম্পৰ্ক আৰু আচৰণৰ মান।

এই পদ্ধতিত আপোনাৰ নিজস্ব প্ৰতিফলন শিকন দিনলিপি লিপিবদ্ধ কৰক।

সাক্ষ্য সংগ্ৰহৰ উদ্দেশ্য হৈছে বিদ্যালয় সন্দৰ্ভত জ্ঞান অৰ্জন কৰা আৰু এই তথ্যসমূহ বিদ্যালয় সংস্কৃতি গঢ়াত ব্যৱহাৰ কৰি শিক্ষাৰ্থীৰ মূল্যবোধৰ শিক্ষা আহৰণ। তথ্য আহৰণত বাকীসকলক জড়িত কৰি বিদ্যালয় সংস্কৃতি সন্দৰ্ভত বেলেগৰ কি উপলব্ধি সেই সন্দৰ্ভত চিন্তা কৰোৱা, ফলপ্ৰসূ শিক্ষণ সংস্কৃতিৰ উন্নতি ঘটোৱাত তেওঁলোকে লোৱা দায়বদ্ধতা সকলো সামৰি গ্ৰহণযোগ্য সংস্কৃতিৰ গঢ় দিয়া। নিম্ন লিখিত পৰিকল্পনা পদ্ধতিৰ পৰ্যায় প্ৰতিষ্ঠা কৰাত এইটো প্ৰয়োজনীয়। শিক্ষকসকলে আপোনাৰ তীক্ষ্ণতা সন্দৰ্ভত জ্ঞাত আৰু সেইকাৰণে তেওঁলোকে পৰিকল্পনামতে পৰৱৰ্তী পৰ্যায়ত কাম কৰিবলৈ আগ্ৰহী।

ত্ৰি য়া-কলাপ 5 : দলীয়ভাৱে কাম কৰি দলৰ উন্নয়নৰ এলেকা চিন্তা কৰণ

(Activity 5: Working with the team to identify areas for team improvement)

এসময়ত যেতিয়া কৰ্মচাৰীসকলে সমূহীয়াভাৱে বিদ্যালয় সংস্কৃতি সন্দৰ্ভত তথ্য সংগ্ৰহৰ বাবে সন্মত হয়, তেতিয়া নিজৰ বিধাসযোগ্যতা ৰাখি কাম আৰম্ভ কৰিবলৈ কওক। যদিহে শিক্ষকসকল স্কুল ছুটীৰ পাছত থাকিবলৈ সন্মত হয়, তেন্তে কাৰ্যালয় অথবা পাঠদানৰ পাছত কোনো এটা শ্ৰেণী কোঠাত এখন কৰ্মশালা আৰম্ভ কৰক।

কৰ্মশালাৰ সময়ত ১০ টুকুৰা কাগজ দলটোৰ প্ৰত্যেকগৰাকী শিক্ষকৰ বাবে আগতীয়াকৈ সাজু কৰক। এই কাগজ ৰঙা টুকুৰাত তেওঁলোকে বিদ্যালয়ৰ কাৰণে কৰিব লগা কাম-কাজৰ কথা লিখি নিজৰ অভিযানৰ উন্নয়ন ঘটাব। এইবোৰ ষ্টল আৰু ফিংক (ৰঙাটুকুৰা)ৰ গৱেষণাৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি—

- “আমি সকলোৱে আমাৰ ভৱিষ্যতৰ লক্ষ্য সন্দৰ্ভত জ্ঞাত”।
- “আমাৰ পৰাজয় অথবা জয়ৰ বাবে আমি সকলোৱে দায়বদ্ধ”।
- “আমি সকলোৱে একেলগে কাম কৰিম”।
- “আমি যি কৰিম সেইবোৰেই ভাল”।
- “আমি সকলোৱে শিকি আছে আৰু শিকিব পাৰো”।
- “আমি সকলোৱে নতুন উপায়ৰ যত্ন কৰো”।
- “যেতিয়া অসুবিধা অনুভৱ কৰো, তেতিয়া আমি সকলোৰে সহায় পাওঁ”।
- “আমাৰ সকলোৰে যে গুৰুত্ব আছে সেইটো আমি উপলব্ধি কৰো”।
- আমি প্ৰত্যেকে প্ৰত্যেকৰ পাৰ্থক্য সন্দৰ্ভত আলোচনা কৰো”।
- “আমি সকলোৱে আমাৰ কাম-কাজক উপভোগ কৰো”।

এই বিষয়সমূহৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি বিদ্যালয়ৰ চলিত প্ৰস্থিতি সন্দৰ্ভত শিক্ষকসকলক দুটা স্বতন্ত্ৰ গোটত ভাগ হ’বলৈ কোৱা হয় : ‘সাফল্য’ আৰু ‘আৰ্জিত’ দলৰ সকলোৱে একে সময়তে নিজস্ব অনুশীলন কৰক। তাৰ পিছত কাগজৰ টুকুৰাবোৰ এখন চাৰ্টত বেলেগে বেলেগে সাফল্য আৰু আৰ্জিত দলৰ পোনে পোনে আঠা লগাই দিয়ক। তাৰ পাছত প্ৰতিটো তালিকাত কিমান মন্তব্য লাভ কৰিলে গণনা কৰক। উভয় তালিকাতে কেনে ধৰণৰ মন্তব্য আহিছে, কোনবোৰ অৱস্থা সন্দৰ্ভত একাংশই বিৰুদ্ধাচৰণ কৰিছে লক্ষ্য কৰক। এই প্ৰাপ্তিসমূহ গোটত আলোচনা কৰক।

এই কামবোৰ সম্পূৰ্ণ কৰি আপুনি বিদ্যালয়ৰ চলিত সংস্কৃতি সন্দৰ্ভত বুজি উঠা আৰু বিৰুদ্ধাচৰণ কৰাসকলক চিনাক্ত কৰিব পাৰিব। এই মন্তব্যসমূহৰ কিছুমান আপুনি বিদ্যালয়ত প্ৰয়োগ কৰাৰ কথা ভাবিব পাৰে যদিও সকলোবোৰ সম্ভৱ নহয়। আপোনাৰ মনোযোগৰ অগ্ৰাধিকাৰৰ ভিত্তিত আপুনি তথ্যসমূহ সংগ্ৰহৰ বাবে কাম আৰম্ভ কৰিব পাৰে। এই বিষয়টো বহুল দৃষ্টিভংগীৰে চালিজাৰি চাই প্ৰতিষ্ঠা কৰিব পাৰে।

চিত্ৰ ৪ : উন্নতি ঘটাব লগা দিশৰ চিনাক্তকৰণৰ বাবে দলৰ সৈতে একেলগে কাম কৰক।

মতামত দিয়াৰ বাবে ব্যৱস্থা কৰি বিদ্যালয়সমূহে লক্ষ্যত উপনীত হ'ব পৰাকৈ প্ৰতিটো স্তৰতে মূল্যায়ন কৰিব লাগে। যদিহে আপোনাৰ বিদ্যালয়খনে ইতিমধ্যে শিক্ষকতাৰ ক্ষেত্ৰত শিক্ষকসকলে এটা ভাল স্তৰত উপনীত হৈছে, তেন্তে বাকীসকল শিক্ষকে একেই মত দিয়ে নে নাই বিচাৰ কৰক। শিক্ষার্থীসকলক যি শিকোৱা হৈছে সেইবোৰ বোধগম্য হৈছে নে নাই আৰু তাৰ সেই ক্ষেত্ৰত তেওঁলোকৰ বিৱাসযোগ্যতা বাঢ়িছেনে আৰু অভিভাৱকসকলেও তেওঁলোকৰ সন্তানৰ শিকন ব্যৱস্থা সন্দৰ্ভত একমত হৈছে নে নাই, সেইবোৰ জনাটো অতি জৰুৰী।

পৰৱৰ্তী কাৰ্যই আপোনাক অংশীদাৰীসকলৰ প্ৰসাৰতাৰ মতামত জনাত সহায় কৰিব।

ত্ৰি য়া-কলাপ ৬ : অংশীদাৰীসকলৰ সৈতে জড়িত হোৱা (Activity 6: Engaging with stakeholders)

আপোনাৰ বিদ্যালয়ৰ সংস্কৃতি সন্দৰ্ভত বিভিন্ন অংশীদাৰৰ সাক্ষাৎকাৰ আপুনি কেনেদৰে ল'ব তাৰ এটি পৰিকল্পনা যুগুত কৰক। ইয়াত মূলতঃ শিক্ষার্থী, কৰ্মচাৰী আৰু অভিভাৱক জড়িত হ'ব, কিন্তু স্থানীয় ব্যৱসায়ী, সম্প্ৰদায়ৰ মুৰব্বী, ধৰ্মীয় নেতাকো প্ৰাৱ অৱতাৰণা কৰা দৰকাৰ। শিক্ষাৰ অধিকাৰ আইন-২০০৯ অনুসৰি বিদ্যালয় পৰিচালনা কমিটিয়ে নিম্ন লিখিত কাম-কাজসমূহ সম্পাদন কৰাটো বাধ্যতামূলক। যেনে—

- বিদ্যালয়ৰ কাম-কাজ নিৰীক্ষণ কৰা।
- বিদ্যালয়ৰ উন্নয়নৰ পৰিকল্পনা প্ৰস্তুত আৰু পৰামৰ্শ দিয়া।
- চৰকাৰ, স্থানীয় কৰ্তৃত্ব অথবা আন কোনো উৎসৰ পৰা লাভ কৰা অনুদানৰ সঠিক ব্যৱহাৰৰ নিৰীক্ষণ কৰা।

আপোনাৰ বিদ্যালয় কৰ্মচাৰীসকলৰ কাম-কাজৰ নিৰ্দিষ্ট কিছুমান দিশ সন্দৰ্ভত জানিবলৈ তলত উল্লিখিত ধৰণে প্ৰাৱ সুধিব পাৰে। অন্যান্য দিশৰো সামান্য উন্নতি ঘটাবলৈ বিদ্যালয়ৰ কাম-কাজৰ সৈতে সদায় জড়িত হৈ নথকা অংশীদাৰকো কিছুমান প্ৰাৱ অৱতাৰণা কৰিব পাৰে। প্ৰত্যেক ক্ষেত্ৰতে প্ৰাৱ কৰোতে আপুনি চলিত সংস্কৃতি সন্দৰ্ভতহে কৰা উচিত আৰু তেওঁলোকে অনুভৱ কৰাটোৱেই

আকাংক্ষিত সংস্কৃতি হয়নে?

- **বিদ্যালয়ৰ নিয়মীয়া কাম-কাজ আৰু এইবোৰ কেনেদৰে সম্পাদন হোৱাটো তেওঁলোকে বিচাৰে :** বিদ্যালয়খনৰ দৃষ্টিভংগীৰ সৈতে সময়সূচীৰ যোগসূত্ৰ কেনেকৈ হ'ব লাগে? কিহে আদৰ্শ সময়সূচী প্ৰস্তুত কৰাত সহায় কৰে? 'টাইম ট্ৰে নাছ'ৰ সময়ত কোনবোৰ কাম-কাজ দৰকাৰী আৰু কোনবোৰ একাঘৰীয়াকৈ থ'ব লাগে? একে পৰিৱেশত কি কৰা উচিত? শিক্ষার্থীৰ প্ৰয়োজনীয়তা আৰু আগ্ৰহৰ বিষয়ে কোনে ক'ব? এই কামৰ বাবে কাক নিয়োজিত কৰা হ'ব। সম্পাদন প্ৰয়োজন হ'লে কৰ্মচাৰীসকলে ঘূৰাই আনিব লাগে বুলি জানেনে? তেওঁলোকক তথ্যৰ প্ৰয়োজন হ'লে কাক এই কামৰ বাবে নিয়োজিত কৰিব?
- **কৰ্মচাৰী আৰু শিক্ষার্থীৰ মান, যিবোৰ তেওঁলোকে চাব বিচাৰে :** কোনবোৰ মানুহক বিদ্যালয়ৰ সম্পদ হিচাপে ধৰা হয়? সকলোবোৰ দিশতে চাব পৰা তেনে মানসম্পন্ন ব্যক্তি আছেনে? শিক্ষার্থীসকলৰ কোনবোৰ কৰাৰ বাবে অনুমতি আছে? তেওঁলোকক কোনবোৰ কৰাৰ বাবে অনুমতি দিয়া নাই? কৰ্মচাৰীসকলক কোনবোৰ কামৰ বাবে অনুমতি দিছে আৰু কোনবোৰৰ বাবে নাই? কোনবোৰত তেওঁলোকক অনুমতি প্ৰদান কৰা উচিত? বিদ্যালয় এখনত কোনবোৰ মূল মানুহ? তেওঁলোকে প্ৰতিনিধিত্ব কৰিব পৰা মূল্যবোধবোৰ কি?
- **প্ৰত্যেক অংশীদাৰৰ জীৱনৰ এটা দিন আৰু প্ৰত্যেকে সেই দিনটো কেনেদৰে হোৱাটো বিচাৰে :** বিদ্যালয়ৰ মুৰব্বীৰ জীৱনৰ এটা দিন কেনে হোৱা উচিত? শিক্ষক আৰু শিক্ষার্থীৰ জীৱনৰ গড় দিন কেনে হ'ব লাগে? শিক্ষার্থীসকলে উদ্‌যাপন কৰিবলগীয়া কাৰণবোৰ কি কি? শিক্ষার্থীসকলৰ নিয়মানুৱৰ্তিতাৰ কাৰণবোৰ কি কি? শিক্ষার্থীসকলে কেনেকৈ সমৰ্থন আগবঢ়াব লাগে? সমৰ্থনৰ বাবে শিক্ষার্থীয়ে কেনেকৈ যুঁজিব লাগে? তেওঁলোকক কেনেকৈ সমৰ্থন কৰা উচিত?
- **কৃতকাৰ্যতা আৰু কেনেধৰণৰ কৃতকাৰ্যতাৰ বাবে তেওঁলোক উচ্চাকাংক্ষী :** বিদ্যালয়ৰ কোনবোৰ দিশত আপুনি গৌৰৱবোধ কৰে? কোনটো ক্ষেত্ৰত কৃতকাৰ্যতা অৰ্জন কৰিলে আপুনি অধিক গৌৰৱান্বিত হ'ব? কোনটো দিশত আপুনি অধিক পৰিৱৰ্তন হোৱাটো বিচাৰে? অতীতৰ অনুশীলনৰ কোনো মৌলিক দিশৰ পৰা বিদ্যালয়খন আঁতৰি আহিছে নেকি? তেওঁলোকে উপযুক্ত মৌলিকতা ৰক্ষা কৰি আহিছেনে? ইয়াত নতুনত্বৰ কোনো ইতিহাস আছেনে? তেওঁলোকক সক্ষমতাই শিক্ষণ আৰু শিকনত শিক্ষার্থীসকলক বিধাসযোগ্যতা জন্মাব পৰাকৈ সহায় কৰেনে? শিক্ষা আৰু শিকনৰ কি পৰিৱৰ্তনে শিক্ষার্থীসকলক তেওঁলোকৰ সক্ষমতা সন্দৰ্ভত অধিক বিধাসযোগ্যতা বৃদ্ধি কৰিব?
- **প্ৰত্যাহ্বান আৰু দৃষ্টিভংগী কি হোৱা উচিত :** বিদ্যালয়ে অনুসৰণ কৰা কোনটো ভাল আৰু কোনটো ভাল নহয় জানিবলৈ কি পদ্ধতিৰ সহায় লোৱা হয়? এইবোৰৰ বাদেও অনুসৰণ কৰিব লগা বেলেগ পদ্ধতি আছে নেকি? এই পদ্ধতিৰ দায়িত্বত কোন আছে আৰু কোনে ইয়াৰ অনুসৰণ কৰিব? যেতিয়া এটা বেয়া ঘটনা সংঘটিত হ'ব, তেতিয়া বিদ্যালয়ে কি ব্যৱস্থা ল'ব? বিদ্যালয়ে বেলেগ ধৰণে কিবা কৰা উচিতনে? এইবোৰৰ অৱস্থিতিত বিদ্যালয় এখনে কোনবোৰ ইচ্ছাৰ সৈতে মোকাবিলা কৰিব? বিদ্যালয় পৰিচালনা সমিতিয়ে কেনেদৰে ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰিব? সমস্যা সমাধানত তেওঁলোকৰ কিবা ধৰণ আছেনে? এইটো এতিয়াও ব্যৱহৃত হৈ আছে নেকি? এই মুহূৰ্তত কি পৰিৱৰ্তন হ'ল? সমস্যা সমাধানৰ ইয়াতকৈ কিবা ভাল উপায় আছেনে?

ওপৰোক্ত প্ৰশ্নসমূহৰ উত্তৰসমূহ মিলাই চাই চিন্তা কৰক যে বিদ্যালয়ত সংস্কৃতিৰ কোনবোৰ কাৰকে শিক্ষার্থীৰ উন্নতি আৰু কৃতকাৰ্যতাত উদগনি যোগায় আৰু কোনবোৰে বাধা জন্মায়?

সু-সংবদ্ধ সংস্থা হ'ল সেইটো, য'ত জড়িত হৈ থকা সকলোৰে একে মতামত আগবঢ়োৱাৰ লগতে নিৰ্দিষ্ট লক্ষ্যত উপনীত হ'বলৈ সহযোগ কৰে। আপোনাৰ বিদ্যালয়খনক নিৰ্দিষ্ট দিশত আগুৱাই নিব বিচৰা ধৰণে বিদ্যালয় পৰিচালনা সমিতিয়ে সহযোগ কৰেনে? কৰ্মচাৰী, শিক্ষাৰ্থী আৰু অভিভাৱকে কোৱা কোনো কথা শুনাৰ আপোনাৰ অভিজ্ঞতা আছেনে? তেওঁলোকৰ প্ৰতিক্ৰিয়াৰ পৰাই আপুনি বিদ্যালয় সংস্কৃতি সন্দৰ্ভত একমতত উপনীত হ'ব পাৰিব। ইয়াৰ পৰা এই কথাও জানিব পাৰিব যে কোনগৰাকী অংশীদাৰে পৃথকে মন্তব্য দিয়ে আৰু কিয়? পৃথক ক্ষেত্ৰখনৰ উন্নতি ঘটাবলৈ আপুনি চেষ্টা কৰিব।

ভিডিঅ' : বিদ্যালয়ৰ নেতৃত্ব - শিকনৰ পৰিৱেশ (Video: School Leadership – The learning environment)

পৰৱৰ্তী অধ্যায়ত সচেতন আচৰণ কৰিবলৈ কেনে ধৰণে কাম কৰিব লাগে সেই সন্দৰ্ভত আলোচনা কৰি ধনাত্মক সংস্কৃতিৰ উন্নতি ঘটোৱা হ'ব।

4 ধনাত্মক অংশীদাৰী সংস্কৃতিৰ উত্তৰণ (4 Developing a positive shared culture)

আপুনি বিদ্যালয়ত বৰ্তমান প্ৰচলিত সংস্কৃতিৰ বৃহৎ পৰিমাণৰ সাক্ষ্য সংগ্ৰহ কৰক। এইবোৰৰ ভিতৰত বিদ্যালয়ৰ সংস্কৃতিৰ বৈশিষ্ট্য সন্দৰ্ভত আপোনাৰ নিজা চিন্তাধাৰা (কাৰ্য ১- ৩), বিদ্যালয়ৰ চৌদিশে আপুনি দেখা আচৰণৰ পৰ্যবেক্ষণ আৰু কাৰ্যাৱলীসমূহ (কাৰ্য-৪), দলগতভাৱে কাম কৰি থকা আপোনাৰ সহকৰ্মীৰ দূৰদৃষ্টি, (কাৰ্য ৫), আন অংশীদাৰৰ মতামত (কাৰ্য-৬)।

চিত্ৰ ৫ : ধনাত্মক বিদ্যালয় সংস্কৃতিৰ বাবে পৰিকল্পনাৰ কাৰ্যবিৱৰণীৰ প্ৰয়োজন।

এই সাক্ষ্যসমূহ ফলপ্ৰসূভাৱে ব্যৱহৃত কৰিবলৈ এগৰাকী মুৰব্বী হিচাপে আপুনি মূল দিশবোৰ প্ৰতিফলিত হোৱাকৈ ভাগ-বতৰা আৰু আলোচনা কৰি এখন পৰিকল্পিত কাৰ্যবিৱৰণী প্ৰস্তুত কৰিব লাগিব। নিম্নলিখিত কাম-কাজ আৰু আলোচনাসমূহে আপোনাক এই প্ৰক্ৰিয়াটো আৰম্ভ কৰাত সহায় কৰিব।

ট্রি য়া-কলাপ 7 : বৰ্তমানলৈকে লাভ কৰা তথ্যৰ দলীয় পুনৰীক্ষণ (Activity 7: Team review of your findings so far)

বৰ্তমানলৈকে গ্ৰহণ কৰা সাক্ষ্যবোৰ দলৰ মাজত আলোচনাৰে পুনৰীক্ষণ কৰক। নিম্নলিখিত নিৰ্দিষ্ট পইণ্টবোৰ আপুনি আপোনাৰ দলৰ মাজত দুই-তিনিটা ভাগত ভগাই কোনবোৰ তেওঁলোকে বিবেচনা কৰে সোধক।

- সামাজিক পৰিৱেশ।
- বৌদ্ধিক পৰিৱেশ।
- নিয়ম-নীতি।
- পৰম্পৰা আৰু ৰুটিন।
- কৰ্মচাৰী আৰু শিক্ষার্থীক সুযোগ।
- অভিভাৱকৰ সৈতে ফলপ্ৰসূভাৱে কাম কৰাৰ উপায়।
- সম্পৰ্ক আৰু আচৰণৰ মান।

তেওঁলোকে নিম্নলিখিত প্ৰ.ৰ উত্তৰ প্ৰস্তুত কৰি নিৰ্দিষ্ট গুপত ৰিপ'ৰ্ট কৰিব আৰু তাৰ মাজৰ পৰা আপুনি সংজ্ঞাবোৰ বিবেচনা কৰিব।

- ধনাত্মক শিকন সংস্কৃতি প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ বিদ্যালয়ৰ কোনবোৰ চলিত বৈশিষ্ট্যৰ অনুশীলনে ফলপ্ৰসূভাৱে কাম কৰি আছে?
- ধনাত্মক শিকন আৰু সংস্কৃতিৰ অৱস্থিতিত বাধা দিয়া কাৰকবোৰ কি কি?
- পৰিস্থিতি উন্নত কৰাত সহায় কৰা সম্ভাৱ্য কাৰ্য্যৱলীসমূহৰ বিষয়ে আপুনি আলোচনা কৰিছেনে?

ইতিমধ্যে আপুনি আৰু আপোনাৰ দলে বিবেচনা কৰা কাৰকসমূহৰ পাছত এতিয়া নিম্নলিখিত প্ৰ.বোৰৰ উত্তৰ দিব লাগিব।

1. ওপৰত উল্লিখিত কোনটো বুলেট পইণ্ট বিদ্যালয়ৰ বাবে শক্তিশালী বুলি অনুভৱ কৰে? সেইদৰে, কোনটো বুলেট পইণ্টে ধনাত্মক শিকন সংস্কৃতি প্ৰতিষ্ঠা কৰাত আটাইতকৈ ফলপ্ৰসূভাৱে কাম কৰিছে?
2. কোনটো বুলেট পইণ্টে কোনটো ক্ষেত্ৰৰ উন্নতিৰ প্ৰয়োজন থকা বুলি নিৰ্দেশ কৰে? সেইদৰে, বিদ্যালয়ত প্ৰচলিত ধনাত্মক সংস্কৃতিত বাধা জন্মোৱা কাৰকবোৰৰ বিষয়ে কোনটো বুলেট পইণ্টে সূচায়?

চি ই পিৰ সংজ্ঞা সম্পৰ্কভিত্তিত আপোনাৰ দলে ইচ্ছা চিনাক্ত কৰিব আৰু ওপৰোক্ত প্ৰ. দুটাৰ উত্তৰ কৰ্মসূচীৰ ভিত্তিত প্ৰস্তুত কৰিব, যাতে ইয়াৰ দ্বাৰা বিদ্যালয় সংস্কৃতিৰ উন্নতি ঘটে। চনং কাৰ্যই আপোনাক এই প্ৰক্ৰিয়া আৰম্ভ কৰাত সহায় কৰিব, কিন্তু তাৰ পূৰ্বে কেইটামান দিশৰ পুনৰালোচনা কৰিব লাগিব।

নিম্নলিখিতবোৰ আলোচনা কৰি বিদ্যালয় সংস্কৃতি প্ৰভাৱান্বিত কৰক :

- কেনেদৰে কাৰ্যবোৰ সম্পাদন কৰা হয় সজাগ হোৱাৰ লগতে কি কৰা হয় সেয়াও জনা।
- বিদ্যালয়ৰ মুৰব্বী আৰু কৰ্মচাৰী, কৰ্মচাৰী আৰু শিক্ষার্থী অথবা কৰ্মচাৰী আৰু অভিভাৱকৰ মাজত হোৱা বাৰ্তালাপে কেনেকৈ সাংস্কৃতিক বাৰ্তাবোৰ ইজনাৰ পৰা সিজনলৈ প্ৰেৰণ কৰে তাৰ গুৰুত্ব বুজি উঠক।
- দীৰ্ঘকালীন সময়ত ধীৰ, বৰ্ধিত পৰিৱৰ্তন
- বিদ্যালয়ৰ সকলো সমুদায়।
- বিদ্যালয়ৰ পৰিচালনা সমিতিৰ সৈতে কৰ্মসূচীৰ ভাগ-বতৰা কৰক আৰু বিদ্যালয়ৰ উন্নয়ন পৰিকল্পনাত ইয়াক অন্তৰ্ভুক্ত কৰক।

মুৰব্বী হিচাপে আপোনাৰ শিক্ষার্থীসকলৰ ধনাত্মক শিকন পৰিৱেশৰ সমৰ্থন হোৱাকৈ আচৰণৰ দৃষ্টিভংগী, আকাংক্ষা আৰু বাৰ্তালাপৰ আৰ্হি দেখুৱাই আপুনি বিদ্যালয় সংস্কৃতি প্ৰতিষ্ঠা কৰিব পাৰে। বিদ্যালয়ৰ ভৱিষ্যৎ পৰিকল্পনা আৰু লক্ষ্য ভাগ-বতৰা কৰি আপুনি বিদ্যালয় সংস্কৃতি অধিক সুস্পষ্ট কৰি তুলিব পাৰে। এয়া সংস্কৃতিৰ আৰ্হি আৰু ভৱিষ্যৎ পৰিকল্পনাৰ ভাগ-বতৰা স্থিতিৰ দ্বাৰা সম্ভৱ।

ত্ৰি য়া-কলাপ ৪ : কাৰ্য পৰিকল্পনা (Activity 8: Plan of action)

৭ নং কাৰ্যত আপুনি বিদ্যালয় সংস্কৃতিৰ কাৰকবোৰ চিনাক্ত কৰিলে। ইয়াত সন্নিৱিষ্ট হোৱাবোৰ বিশেষীকৃত, চিনাক্ত কৰণযোগ্য যদিও তাৎক্ষণিকভাৱে সমাধা কৰিব পৰা বিধৰ নহয়। (যেনে-সামাজিক পৰিৱেশ)। একাংশই অতি জৰুৰী বুলি ভাবে আৰু আন একাংশই দীৰ্ঘকালীন প্ৰকল্পৰ পোষকতা কৰে। য'ত বহু স্তৰত বিভক্ত কৰি পৰিৱৰ্তন আনিব বিচাৰে। এই ইচ্ছাবোৰৰ কৌশলগত মতামত সলনি কৰিবলৈ হ'লে যদি সম্ভৱপৰ হয় আপোনাৰ দলৰ সৈতে কাৰ্য পৰিকল্পনাৰ উন্নয়ন ঘটাব। তিনি নম্বৰ তালিকাত সামাজিক পৰিৱেশৰ উন্নয়ন ঘটোৱাৰ এটা উদাহৰণ দিয়া হৈছে, ৰিছ'ৰ্ট ৰ'ব খালী টেমপ্লেট। প্ৰথম কলনৰ হেডিঙৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰক আৰু তাৰ পাছত বাকীবোৰ যথাত্ৰ মে সজাওক, যেনে— আপুনি কি কৰিব গৈ আছে, কেনেকৈ ইয়াৰ সংযোগ কৰিব; কাক নিয়োজিত কৰা প্ৰয়োজন আৰু কেনেদৰে উন্নতিৰ পুনৰীক্ষণ কৰিব সবিশেষ লিখক।

তালিকা 3ঃ কাৰ্য পৰিকল্পনাৰ উদাহৰণ

সংস্কৃতিৰ কাৰক চি ই পি সংজ্ঞা অনুসৰি	সামাজিক পৰিৱেশ, বৌদ্ধিক পৰিৱেশ, নিয়ম-নীতি, পৰস্পৰা আৰু ৰুটিন, কৰ্মচাৰী আৰু শিক্ষাৰ্থীক সুযোগ, অভিভাৱকৰ সৈতে ফলপ্ৰসূতাৰে কাম কৰাৰ উপায়, সম্পৰ্ক আৰু আচৰণৰ মান (এই কাৰকৰ সৈতে কোনটো জড়িত সেইটো দাগ দিয়ক।)
বিষয় অথবা বিষয়বোৰ	শিকনৰ বাবে এটা সুন্দৰ পৰিৱেশ সৃষ্টি কৰক।
আৱশ্যকতা (উচ্চ/হ্ৰস্বকালীন, মধ্যমীয়া অথবা দীৰ্ঘকালীন)	উচ্চ (হ্ৰস্বকালীন)
কেনেকৈ (বাতৰ্লাপৰ ধৰণ)	প্ৰত্যেক শিক্ষকেই যাতে শ্ৰেণীকোঠাৰ দুৱাৰডলিত উপস্থিত হৈ হাঁহিমুখেৰে শিক্ষাৰ্থীক স্বাগতম জনায় সেইটো নিশ্চিত কৰক।
প্ৰসাৰিত কৰা (কেনেকৈ কাম-কাজ ভগাই ল'ব-কেনেকৈ বেলেগৰ সৈতে বাতৰ্লাপ কৰিব)	কৰ্মচাৰী বৈঠকত বিষয়টো আলোচনা কৰক অথবা প্ৰত্যেক বৈঠকতে বিষয়টো আলোচনা কৰক।
সহযোগিতা (কৰ্মচাৰী, শিক্ষাৰ্থী, অভিভাৱক, অন্যান্য)	দল আৰু অধ্যক্ষই বিদ্যালয়তে আচৰণৰ আৰ্হি প্ৰস্তুত কৰিব। শিক্ষাৰ্থী পৰিষদ আৰু অভিভাৱক পৰিষদে আন কাম-কাজৰ আলোচনা কৰিব, যিবোৰে এই বিষয়টোলৈ বৰঙণী যোগাব
পুনৰীক্ষণ (কোনে কৰিব, কেতিয়া, কেনেকৈ)	ছয় সপ্তাহৰ পিছত বিদ্যালয়ৰ প্ৰধানগৰাকীয়ে বিদ্যালয়ৰ চৌদিশে ঘূৰিব আৰু কৰ্মচাৰীসকলৰ সৈতে এখন বৈঠকত মিলিত হ'ব।

আপুনি এই কাৰ্য সম্পূৰ্ণ কৰাৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰত্যাশ্বানৰ সন্মুখীন হ'ব। আচলতে এইটো কেনেকৈ জটিলতাৰ সৃষ্টি হৈছে, সেইটো জানিলেহে কোনোধৰণৰ পৰিৱৰ্তন অনাটো সম্ভৱ হৈ পৰিব। এইটো মনত ৰখা দৰকাৰ যে এই তথ্যসমূহৰ গইনা লৈহে কোনোধৰণৰ পৰিৱৰ্তন অনাটো নিশ্চিত। আপুনি কাম-কাজসমূহৰ গুৰুত্ব অনুসৰি পৰিৱৰ্তন কৰক অথবা কৰ্মচাৰী, শিক্ষাৰ্থী অথবা অভিভাৱকে দিয়া অগ্ৰাধিকাৰৰ তালিকাখন প্ৰস্তুত কৰক।

এইটো উল্লেখযোগ্য যে এই পৰিকল্পনা কেৱল আপোনাৰে নহয়, এয়া বিদ্যালয়ৰ সমুদায়ৰ লগত জড়িত। মনত ৰাখিব যে বিদ্যালয় পৰিচালনা সমিতিৰ সৈতে এইবোৰ ভাগ-বতৰা কৰা দৰকাৰ আৰু ইয়াৰ এখন চুক্তিও হোৱা প্ৰয়োজন। আপুনি তেতিয়া কৰ্মচাৰীৰ জিৰণিকোঠাত প্ৰদৰ্শন কৰি অথবা শিক্ষাৰ্থী আৰু অভিভাৱকৰ সৈতে ভাগ-বতৰা কৰি সকলো সমুদায়ক কাম-কাজসমূহৰ সৈতে জড়িত কৰি ৰাখিব পাৰে।

5. সাৰাংশ (5 Summary)

এই অধ্যায়ত কোনবোৰ কাৰকে বিদ্যালয়ৰ ধনাত্মক সংস্কৃতি বৰ্তাই ৰখাত সহায় কৰে, বিদ্যালয়ৰ মুৰব্বী হিচাপে শিকন সংস্কৃতি নিশ্চিত কৰিবলৈ কৰ্মচাৰী আৰু অংশীদাৰৰ সৈতে কেনেদৰে কাম কৰিব লাগে সকলো নিৰ্দেশনা দিয়া আছে। ইয়াত পৰ্যবেক্ষণৰ লগতে সাক্ষ্যৰ বাবে কাম কৰা আৰু পৰিৱৰ্তনৰ বাবে কাৰ্য পৰিকল্পনা প্ৰস্তুত কৰা আদি দিশবোৰ অন্তৰ্ভুক্ত হৈ আছে। সময়মাহিক পুনৰীক্ষণ অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ যদিহে বিদ্যালয়ৰ উন্নতিৰ ধাৰাবাহিকতা ৰক্ষা কৰিব বিচাৰে। সমস্যা সমাধান, লক্ষ্যত উপনীত হোৱাৰ একমত্য আৰু উন্নতিৰ নিৰীক্ষণ কৰিব পাৰিলে আপোনাৰ ধনাত্মক বিদ্যালয় সাংস্কৃতিক আদান-প্ৰদান হৈ উন্নতি ঘটায় আৰু সকলোৰে বোধগম্য হৈ শিকনৰ পোষকতা কৰে।

শিক্ষণ-শিকন প্ৰক্ৰিয়া পৰিৱৰ্তনত এই অধ্যায়ৰ ক্ষেত্ৰত সমূহ মূল বিষয় আপুনি ইয়াৰ পৰৱৰ্তী অধ্যায়ত আপোনাৰ জ্ঞান আৰু দক্ষতা বৃদ্ধিত ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰে।

- প্ৰাক্ প্ৰাথমিক পৰ্য্যায়ত শিকা-শিকোৱাৰ উন্নতকৰণ
- প্ৰাথমিক পৰ্য্যায়ত শিকা-শিকোৱাৰ উন্নতকৰণ
- স্কুল পৰ্য্যায়ত কিছুমান কাৰ্যৰ দ্বাৰা
- ঘৰুৱাভাৱে শিক্ষা আৰু নিৰীক্ষণ
- স্কুল পৰ্য্যায়ত কিছুমান দৰকাৰী শিক্ষা
- স্কুল পৰ্য্যায়ত উন্নতকৰণৰ প্ৰচেষ্টা
- ছাত্ৰ কালতে শিকা কিছুমান উৎস ৰখা
- বৈজ্ঞানিকীকৰণৰ ব্যৱহাৰ স্কুল পৰ্য্যায়তে শিকা

সমলসমূহ (Resources)

সমল 1: কৰ্ম পৰিকল্পনা (Resource 1: Plan of action)

তালিকা R1.1 কৰ্ম পৰিকল্পনা – খালি আৰ্হি (কাৰ্য 8 চাওক).

সংস্কৃতিৰ দিশ (CEP সূত্ৰ ব্যৱহাৰ কৰি)	সামাজিক পৰিস্থিতি, বৈদিক পৰিস্থিতি, ৰীতি নীতি, পৰম্পৰা আৰু নিয়মিত কাৰ্য শিক্ষাৰ্থী আৰু কৰ্মচাৰীক কবলৈ দিয়া, পিতৃ-মাতৃৰ লগত ফলপ্ৰসূতাবে কাম কৰা। আচৰণ আৰু সম্পৰ্কৰ বাবে সমলসমূহ (কোনো স্বত্বৰ লগত কোনটো দিশ তাৰ তলত চিন দিয়া বা ঘূৰনিয়াকৈ চিন দিয়া)
স্বত্ব বা স্বত্বসমূহ	
জৰুৰী (দীঘল / চুটি কালৰ, মাধ্যম আৰু দীৰ্ঘ কালৰ)	
কেনেকৈ (কাৰ্য প্ৰণালী বা পাৰস্পৰিক ক্ৰিয়াৰ ধৰণ সমূহ)	
বিস্তাৰণ (আনৰ লগত পাৰস্পৰিক ক্ৰিয়াৰ / কাৰ্য প্ৰণালী কেনেকৈ অংশ গ্ৰহণ কৰিব)	
সহযোগীতা (কৰ্মচাৰী বৃন্দ, শিক্ষাৰ্থী, পিতৃ-মাতৃ, আনৰলগত)	
পুনৰীক্ষণ (কোনে, কেনেকৈ, সময়সূচী)	

References/bibliography

Bulach, C.R. (2001) 'A 4-step process for identifying and reshaping school culture', *Principal Leadership*, vol. 1, no. 8, pp. 48–51.

Character Education Partnership (2010) 'Developing and assessing school culture: a new level of accountability for schools' (online), position paper, May. Washington, DC: Character Education Partnership. Available from:

http://www.character.org/uploads/PDFs/White_Papers/DevelopingandAssessingSchoolCulture.pdf (accessed 21 November 2014).

MacNeil, A.J., Prater, D.L. and Busc, S. (2009) 'The effects of school culture and climate on student achievement', *International Journal of Leadership in Education*, vol. 12, no. 1, pp. 73–84.

National Council of Educational Research and Training (2005) *National Curriculum Framework*, National Council of Educational Research and Training. Available from:

<http://www.ncert.nic.in/rightside/links/pdf/framework/english/nf2005.pdf> (accessed 25 September 2014).

National University of Educational Planning and Administration (2014) *National Programme Design and Curriculum Framework*. Delhi: NUEPA. Available from:

https://xa.yimg.com/kq/groups/15368656/276075002/name/SLDP_Framework_Text_NCSL_NUEPA.pdf (accessed 14 October 2014).

Pollard, A. and Triggs, P. (1997) *Reflective Teaching in Secondary Education*. London: Continuum.

Stoll, L. and Fink, D. (1996) *Changing Our Schools: Linking School Effectiveness and School Improvement*. Buckingham: Open University Press.

উত্তমসম্পদসম্পদসম্পদসম্পদ

This content is made available under a Creative Commons Attribution-ShareAlike licence (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>), unless identified otherwise. The licence excludes the use of the TESS-India, OU and UKAID logos, which may only be used unadapted within the TESS-India project.

Every effort has been made to contact copyright owners. If any have been inadvertently overlooked the publishers will be pleased to make the necessary arrangements at the first opportunity.

Video (including video stills): thanks are extended to the teacher educators, headteachers, teachers and students across India who worked with The Open University in the productions.